

מסכת חגיגה פרק ב' - "אין דורשין בעריות"

1. יא, ב

כ"י

מתני' אין דורשין. בשלשה. שנים והוא:

בשנים. אחד והוא:

ביחיד. אין שם אלא הוא לבדו ובגמי מפרש לה:

ארבעה דברים. הני דמפרש ואזיל:

מה למעלה. מרקיע שעל ראשי החיות:

ומה למטה. מהן:

ומה לפנים. חוץ למחיצת הרקיע למזרח:

ומה לאחור. למערב:

תוספות. אינו יכול להיות מה שפירש המורה מה לפנים חוץ למחיצת הרקיע ומה לאחור למערב מדפריך בגמי בשלמה מה למעלה ומה למטה ומה לאחור לחיי אלא לפנים מה דהוה הוה אלמא מה לפנים קודם לעולם הוא ועוד בתוספתא מה לפנים ומה לאחור מה היה ומה עתיד להיות ע"כ תוס':

כל שלא חס על כבוד קונו. בגמי מפרש מאי היא:

רתוי הוא לו. טוב ויפה היה לו אם לא בא לעולם ואומר אני שהוא לשון רחמנות כלומר מרוחם הוא אם לא בא לעולם ודוגמתו בתורת כהנים אל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים (ויקרא י) ראויין היו לישרף אלא שריתה הכתוב לאהרן:

גמ' אמרת ולא במרכבה ביחיד. וכיון דיחידי הוא ואינו שומע מפי הרב על כרחך מדעתו הוא מבין וקאסרת ליה והדר אמרת אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו:

לשלשה. לבד מן הדורש:

לא במעשה בראשית לשנים. וכ"ש לשלשה:

ולא במרכבה ליחיד. לתלמיד יחיד:

אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו דלאו אורח ארעא לפרושא בהדיא:

מתניתין

אין דורשין בעריות בשלשה.

ולא במעשה בראשית בשנים.

ולא במרכבה ביחיד,

אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו.

כל המסתכל בארבעה דברים רתוי לו כאילו לא בא לעולם:

במה למעלה,

מה למטה,

מה לפנים,

ומה לאחור.

וכל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם.

גמרא

אמרת ברישא: "ולא במרכבה ביחיד",

והדר אמרת: "אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו"!

הכי קאמר:

אין דורשין בעריות לשלשה,

ולא במעשה בראשית לשנים,

ולא במרכבה ליחיד

אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו.

2. יא, ב

רָס"י

ואמר רחמנא לא תקרבו לגלות ערוה. לא תקרבו שלשתכם זה אצל זה לגלות טעמי פרשת עריות:

בסתרי עריות. שאינן מפורשות כגון בתו מאנוסתו ואם חמיו ואם חמותו דנפקי במסי סנהדרין (דף עה.) מדרשא: **שקיל וטרי.** נושא ונותן בהלכה עם רבו:

מצלי אודניה. מטה אזנו ושומע דבריהן והן שומעין את דברי הרב אבל כשהן שלשה שקלי וטרו הנך תרי זה עם זה ולא שמעו מאי דאמר רבן ואתו למישרי איסורא בעריות על ידי שלא שמעו מפי הרב כשדרש בו איסור:

דאמר מר גזל ועריות כו. במתניתין בתרייתא דמסכת מכות (דף כג.):

בפניו. כשהוא רואה לפניו שיכול לגזול:

מנא הני מילי. דאין שנים שואלין במעשה בראשית:

יכול ישאל אדם. מה היה קודם שנברא העולם:

יכול לא ידרוש ולא ישאל בששת ימי בראשית. דהא למן בריית אדם הוא דיחייב רשותא והוא בערב שבת נברא:

"אין דורשין בעריות בשלשה".

מאי טעמא?

אילימא משום דכתיב: **"איש איש אל כל שאר בשורו"**³⁴ (ויקרא יח, ו),

"איש איש" - תרי,

"שאר בשורו" - חד,

ואמר רחמנא: **"לא תקרבו לגלות ערוה"**.

אלא מעתה,

דכתיב: **"איש איש מי יקלל אלהיו"** (ויקרא כד, טו),

"איש איש אשר יתן מזרעו למלך" (ויקרא כ, ב),

הכי נמי?!

אלא הנהו מיבעי ליה לרבנות את הגוים, שמוזהרין על ברפת השם, ועל עבודה זרה כישראל. האי נמי מיבעי ליה לרבנות את הגוים שמוזהרין על העריות כישראל.

אלא, מדכתיב: **"ושמרתם את משמרתיי"** (ויקרא יח, ל),

"ושמרתם" - תרי,

"משמרתיי" - חד,

ואמר רחמנא: **"לבלתי עשוות מקחות התועבת"** (ויקרא יח, ל).

אלא מעתה,

דכתיב: **"ושמרתם את השבת"** (שמות לא, יד)??

"ושמרתם את המצות" (שמות יב, יז)??

"ושמרתם את משמרת הקדש" (במדבר יח, ה)??

הכי נמי?!

אלא אמר רב אשי:

מאי **"אין דורשין בעריות בשלשה"?**

אין דורשין בסתרי עריות בשלשה.

מאי טעמא?

סברא הוא.

בי תרי כי יתבי קמי רביהו,

חד שקיל וטרי בהדי רביה, ואידך מצלי אודניה לגמרא.

תלתא, חד שקיל וטרי בהדי רביה, והנד תרי שקלו וטרו בהדי הדדי, ולא ידעי מאי קאמר רבייהו.

ואתו למישרי איסורא בעריות.

אי הכי, כל התורה נמי!

עריות שאני,

דאמר מר:

"גזל ועריות - נפשו מחמדתו ומתאוה להם" (מכות כג:).

אי הכי, גזל נמי!

עריות:

בין בפניו בין שלא בפניו - נפיש יצריה.

גזל:

בפניו - נפיש יצריה,

שלא בפניו - לא נפיש יצריה.

³⁴ איש איש אל כל שאר בשורו לא תקרבו לגלות ערוה

3. יא, ב - יב, א

רש"י

תלמוד לומר לימים ראשונים.

מיום ראשון:

והשתא דנפקא לן מן ולמקצה השמים. דאסור לשאול מה שיש חוץ למחיצות ממילא נפקא לן דאסור לשאול בקודם שנברא דהיא היא מה שהיה קודם לברייתו הוא עכשיו חוץ למחיצתו הלכך למן היום אשר ברא אדם למה לי למעוטי מיניה קודם שנברא העולם:

על הארץ ולמקצה השמים. על הארץ היה ומגיע לשמים:

אחור וקדם צרתני. שתי פעמים יצרתני תחלה גבוה ולבסוף שפל:

מסוף העולם ועד סופו. כשהיה שוכב היה ראשו למזרח ורגליו למערב:

"ולא במעשה בראשית בשנים".

מנא הני מילי?

דתנו רבנן:

"מי שאל נא לימים ראשונים"³⁵ (דברים ד, לב),

יחיד - שואל,

ואין שנים - שואלין.

יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם?

תלמוד לומר: "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ" (דברים ד, לב).

יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית?

תלמוד לומר: "לימים ראשונים אשר היו לפניך"³⁶ (דברים ד, לב).

יכול ישאל אדם: מה למעלה? ומה למטה? מה לפנים? ומה לאחור?

תלמוד לומר: "ולמקצה השמים ועד קצה השמים" (דברים ד, לב),

מלמקצה השמים ועד קצה השמים - אתה שואל,

ואין אתה שואל - מה למעלה? מה למטה? מה לפנים? מה לאחור?"

יבא השתא דנפקא ליה מ"למקצה השמים ועד קצה השמים",
 "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ" - למה לי?

כדרבי אלעזר.

דאמר רבי אלעזר:

אדם הראשון - מן הארץ עד לרקיע,

שנאמר: "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ"³⁷ (דברים ד, לב).

וכיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידיו עליו ומיעטו,

שנאמר: "אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה" (תהלים קלט, ה).

אמר רב יהודה אמר רב:

אדם הראשון, מסוף העולם ועד סופו היה,

שנאמר: "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים",

כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו,

שנאמר "ותשת עלי כפכה".

אי הכי,

קשו קראי אהדדי!

אידי ואידי חד שיעורא הוא.

³⁵ מי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך

³⁶ שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך

³⁷ למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים

4. יב, א

כ"י

תהו ובהו. לקמן מפרש להו :
מדת יום ומדת לילה. כ"ד שעות
 בין שניהם :
ישת חשך סביבותיו. למדת
 שקו החשך מקיף את השמים :
מפולמות. לשון ליחלוח :
קו תהו ואבני בהו. למדת
 שהתהו קו והבהו אבנים :

ואמר רב יהודה אמר רב:
 עשרה דברים נבראו ביום ראשון, ואלו הן:
 שמים וארץ,
 תהו ובהו,
 אור וחשך,
 רוח ומים,
 מדת יום ומדת לילה.

"שמים וארץ",

דכתיב: **"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ"** (בראשית א, א).

"תהו ובהו",

דכתיב: **"והארץ היתה תהו ובהו"** (בראשית א, ב).

"אור וחשך",

חשך דכתיב: **"וחשך על פני תהום"** (בראשית א, ב),

אור דכתיב: **"ויאמר אלהים יהי אור"** (בראשית א, ג).

"רוח ומים",

דכתיב: **"ורוח אלהים מרחפת על פני המים"** (בראשית א, ב).

"מדת יום ומדת לילה",

דכתיב: **"ויהי ערב ויהי בקר יום אחד"** (בראשית א, ה).

תנא:

"תהו - קו ירוק שמקיף את כל העולם נולו, שממנו יצא חשך,

שנאמר: "ישת חשך סביבותיו" (תהלים יח, ב).

בהו - אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום, שמחן יוצאין מים,

שנאמר: "ונטה עליה קו תהו ואבני בהו" (ישעיהו לד, יא).

ואור ביום ראשון איברי?!

והכתיב: **"ויהי אתם אלהים ברקיע השמים"** (בראשית א, יז),

דכתיב: **"ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי"** (בראשית א, יט)!

כדרבי אלעזר,

דאמר רבי אלעזר:

אור שבברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו.
 כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים,
 עמד וגנזו מהן,

שנאמר: **"וימנע מדשעים אדם"** (איוב לח, טו).

ולמי גנזו?

לצדיקים לעתיד לבא,

שנאמר: **"וירא אלהים את האור כי טוב"** (בראשית א, ד),

ואין טוב אלא צדיק,

שנאמר: **"אמרו צדיק כי טוב"** (ישעיהו ג, י).

כיון שראה אור שגנזו לצדיקים שמה,

שנאמר: **"אור צדיקים ישמה"** (משלי יג, ט).

כתנאי,

"אור שבברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון,

אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו,

דברי רבי יעקב.

וחכמים אומרים:

הו הן מאורות שנבראו ביום ראשון, ולא נתלו עד יום רביעי."

5. יב, א

רס"י

חכמה. יודע מה שלמד :
תבונה. שהוא מבין דבר חדש
 מפלפול חכמתו :
דעת. ישוב :
כח. הוא כח הזרוע :
גבורה. גבורת הלב :
גערה. נזיפה כדאמרינן לקמן
 שגער בו ועמד :
פקעיות. לומישי"ל בלע"ז :

אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב:
 בעשרה דברים נברא העולם:
 בחכמה,
 ובתבונה,
 ובדעת,
 ובכח,
 ובגערה,
 ובגבורה,
 בצדק,
 ובמשפט,
 בחסד,
 וברחמים.

"בחכמה ובתבונה",
 דכתיב: "ה' בחכמה יסד ארץ מונן שמים בתבונה" (משלי ג, יט).

"בדעת",
 דכתיב: "בדעתו תהומות נבקעו" (משלי ג, כ).

"בכח וגבורה",
 דכתיב: "מכין הרים בכהו נאור בגבורה" (תהלים סה, ז).

"בגערה",
 דכתיב: "עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו" (איוב כו, יא).

"בצדק ומשפט",
 דכתיב: "צדק ומשפט מכון כסאך" (תהלים פט, טו).

"בחסד ורחמים",
 דכתיב: "זכר רחמיה ה' וחסדיה כי מעולם המה" (תהלים כה, ו).

ואמר רב יהודה אמר רב:
 בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם,
 היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי,
 עד שגער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו,
 שנאמר: "עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו" (איוב כו, יא).

והיינו דאמר ריש לקיש:
 מאי דכתיב: "אני אל שדי" (בראשית יז, א)?
 אני הוא שאמרתי לעולם די.

אמר ריש לקיש:
 בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את הים היה מרחיב והולך,
 עד שגער בו הקדוש ברוך הוא, ויבשו,
 שנאמר: "גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריבו" (נחום א, ד).

6. יב, א-ב

ר"ז

שנאמר הבונה בשמים מעלותיו. אלמא עלייה מיקרו: **שרפרף.** לרגליו וכסא לישב על כרחך הכסא עשוי תחלה ולפי גובה הכסא הוא מתקן השרפרף: **אף ידי יסדה ארץ וגו'.** מסיפיה דקרא יליף דכתיב יעמדו יחדו כשבראן ועשאן פקעיות כמו שאמרנו למעלה: **וטורפן.** עירבן: **להקדים שמים לארץ.** דאי לא כתיב את הוה אמינא כאחת נבראו אלא שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת להכי כתב את להקדים: **למי שאין דרכו להשכים והשכים.** הכא נמי דקרא לשמים תחלה ה"ל ארץ אין דרכו להשכים ועוד שכל מעשה ארץ מתונים ומעשה שמים במהירות וזו השכימה עמה שנבראו כאחת לכך התחיל לספר מעשיה תחלה:

תנו רבנן:

"בית שמאי אומרים:

שמים נבראו תחלה ואחר כך נבראת הארץ,

שנאמר: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" (בראשית א, א).

ובית הלל אומרים:

ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים,

שנאמר: "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים" (בראשית ב, ד).

אמר להם בית הלל לבית שמאי:

לדבריכם, אדם בונה עלייה ואחר כך בונה בית!?

שנאמר: "הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה" (עמוס ט, ו).

אמר להם בית שמאי לבית הלל:

לדבריכם אדם עושה שרפרף, ואחר כך עושה כסא!?

שנאמר: "מה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדם רגלי" (ישעיהו סו, א).

וחכמים אומרים:

זה וזה כאחת נבראו,

שנאמר: "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קרא אני אליהם יעמדו יחדו" (ישעיהו מח, יג).

ואיך מאי "יחדו"?

דלא משתלפי מהדדי.

קשו קראי אהדדי!

אמר ריש לקיש:

כלשנבראו, ברא שמים ואחר כך ברא הארץ.

וכשנטטה, נטה הארץ ואחר כך נטה שמים.

מאי "שמים"?

אמר רבי יוסי בר חנינא:

ששם מים.

במתניתא תנא:

"אש ומים, מלמד שהביאן הקדוש ברוך הוא וטרפן זה בזה, ועשה מהו רקיע".

שאל **רבי ישמעאל** את **רבי עקיבא** כשהיו מהלכין בדרך,

אמר לו: אתה ששימשות את **נחום איש גם זו** עשירים ושתיים שנה,

שהיה דורש כל "אתין" שבתורה,

"את השמים ואת הארץ" (בראשית א, א) - מה היה דורש בהן?

אמר לו: אילו נאמר: 'שמים וארץ',

הייתי אומר: שמים שמו של הקדוש ברוך הוא.

עכשיו שנאמר: **"את השמים ואת הארץ"**,

"שמים" - שמים ממש, **"ארץ"** - ארץ ממש.

"את הארץ" - למה לי?

להקדים שמים לארץ.

יב,

"והארץ היתה תהו ובהו" (בראשית א, ב).

מכדי בשמים אתחיל ברישא, מאי שנא דקא חשיב מעשה ארץ?

תנא רבי ישמעאל:

"משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: השכימו לפתחי.

השכים ומצא נשים ואנשים.

למי משבח?

למי שאין דרכו להשכים והשכים".

7. יב, ב

תנא:

"רבי יוסי אומר:

אוי להם לבירות שראות ואינן יודעות מה ראות.

עומדות ואין יודעות על מה הן עומדות.

הארץ על מה עומדת?

על העמודים,

שנאמר: "המדגיו ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצו" (איוב ט, ו).

עמודים על המים,

שנאמר: "לרקע הארץ על המים" (תהלים קלו, ו).

מים על ההרים,

שנאמר: "על הרים ועמדו מים" (תהלים קד, ו).

הרים ברוח,

שנאמר: "מי הנה יוצר הרים וברא רוח" (עמוס ד, ג).

רוח בסערה,

שנאמר: "רוח סערה עשה דברו" (תהלים קמח, ח).

סערה תלויה בזרועו של הקדוש ברוך הוא,

שנאמר: "זמתחת זרעת עולם" (דברים לג, כז).

וחכמים אומרים:

על שנים עשר עמודים עומדת,

שנאמר: "יצב גבלת עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח).

ויש אומרים:

שבעה עמודים,

שנאמר: "חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט, א).

רבי אלעזר בן שמוע אומר:

על עמוד אחד,

וצדיק שמו,

שנאמר: "וצדיק יסוד עולם" (משלי י, כה).

אמר רב יהודה:

שני רקיעים הן,

שנאמר: "הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים" (דברים י, יד).

ריש לקיש אמר:

שבעה,

ואלו הן:

וילון,

רקיע,

שחקים,

זבול,

מעון,

מכון,

ערכות.

"וילון" - אינו משמש כלום,

אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית,

ומחדש בכל יום מעשה בראשית,

שנאמר: "הנוטה מדק שמים וזמתתם כאהל לשבת" (ישעיה מ, כב).

"רקיע" - שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין,

שנאמר: "ויתן אתם אלהים ברקיע השמים" (בראשית א, יז).

"שחקים" - שבו רחיים עומדות וטוחנות מן הצדיקים,

שנאמר: "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. וימטר עליהם מן לאבל" (תהלים עח, כג-כד).

רפ"י

יוצר הרים ובורא רוח. מה ענין

זה אצל זה אלא ללמדך

שההרים עומדין על הרוח:

רוח סערה עושה דברו. דבר

הרוח סערה עשאתו:

ומתחת. כל היצירה:

זרועות עולם. הסובלות אותו:

נכנס שחרית. לתוך תיקו והאור

נראה:

ויוצא ערבית. מתיקו ומתפשט

למטה מן האור והרי העולם

חשוך וזהו חידושו למעשה

בראשית בכל יום:

כדוק. יריעה טייל"א בלעז

אלמא יש שמים שאין משמשין

אלא תשמיש יריעה פרוסה:

כ"ט

מעון. לשון מדור מקום שמלאכים דרין בו: **וחשות**. מפני כבודן של ישראל שמקלסין ביום: **יומם יצוה ה' חסדו**. יצוה למלאכים לשתוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם התחתונים: **ובלילה שירה עמי**. ברקיע עם שיר שלי שקילסתי ביום: **ומנלן**. דמעון איקרי שמים: **מכון**. לשון אוצר של פורעניות כמה דאת אמר נכוננו ללצים שפטים (משלי ט): **שבו אוצרות שלג כו'**. כל אלה לפורעניות: **עליית אגלים**. לשון (עוגל) של מים (חולין דף מא.) ולשון אגלי טל (איוב לח) ולשון אגן הסהר (שיר השירים ז) שמתחלפת לי בנוי' והם מים העומדים להלקות פירות: **יפתח ה' לך את אוצרו הטוב**. למדת שיש לו אוצר לפורענות: **לא יגור רע**. לא יגור אצלך: **ורוחות ונשמות**. חדא היא ויש מפרשין רוח היא הנשמה העשויה בדמות הגוף נשמה נשימה אלייני'א בלע"ז:

"זבול" - שבו ירושלים, ובית המקדש, ומזבח בנוי, ומיכאל, השר הגדול, עומד ומקריב עליו קרבן, שנאמר: **"בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים"** (מלכים א' ח, יג). ומנלן דאיקרי "שמים"?

דכתיב: **"הבט משמים וראה מזבל קדשך ותפארתך"** (ישעיהו סג, טו).

"מעון" - שבו כיתות של מלאכי השרת, שאומרות שירה בלילה וחותות ביום, מפני כבודן של ישראל, שנאמר: **"יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי"** (תהלים מב, ט).

אמר ריש לקיש:

כל העוסק בתורה בלילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר: **"יומם יצוה ה' חסדו"**. ומה טעם **"יומם יצוה ה' חסדו"**? משום **"ובלילה שירה עמי"**.

ואיכא דאמרי:

אמר ריש לקיש:

כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא, שהוא דומה ליום, שנאמר: **"יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי"**.

אמר רבי לוי:

כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה - מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר: **"הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים להמם"** (איוב ל, ד).

ומנלן דאיקרי "שמים"?

שנאמר: **"השקיפה ממעון קדשך מן השמים"** (דברים כו, טו).

"מכון" - שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד, ועליית טללים רעים, ועליית אגלים, וחדרה של סופה וסערה, ומערה של קיטור, ודלתותיהן אש, שנאמר: **"יפתח ה' לך את אוצרו הטוב"**³⁸ (דברים כח, יב).

הני, ברקיעא איתנהו? הני בארעא איתנהו!

דכתיב: **"הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות."**

אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו" (תהלים קמח, ז-ח)!

אמר רב יהודה אמר רב:

דוד ביקש עליהם רחמים, והורידן לארץ.

אמר לפניו: רבוננו של עולם, **"לא אל חפץ רשע אתה לא יגור רע"** (תהלים ה, ה), צדיק אתה ה', לא יגור במגורך רע.

ומנלן דאיקרי "שמים"?

דכתיב: **"ואתה תשמע השמים מכון שבתך"** (מלכים א' ח, לו).

"ערבות" - שבו צדק משפט וצדקה, גנוי חיים וגנוי שלום וגנוי ברכה, ונשמתן של צדיקים, ורחות ונשמות שעתיד להיבראות,

³⁸ יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים

רש"י

מכון כסאך. והכסא בערבות הוא כדמסיק לקמן: וילבש צדקה למדת שעמו צדקה שרויה: ויקרא לו. קראה אצלו: רוח מלפני. אלמא לפניו

הם: גשם נדבות תניף אלהים וגוי. והאי קרא במתן תורה כתיב שיצתה נשמתו שנאמר נפשי יצאה בדברו (שיר השירים ה) והניף עליהן טל תחייתו שנאמר גשם נדבות תניף אלהים והאי קרא משתעי במתן תורה במזמור יקום אלהים יפוצו אויביו: בבתי גואי. ונהורא עמיה שרא: במופלא ממך. במובדל ומופרש ממך שלא רצה הקב"ה לגלות לך:

וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים.

"צדק ומשפט" - דכתיב: "צדק ומשפט מכון כסאך" (תהלים פט, טו).

"צדקה" - דכתיב: "וילבש צדקה כשריו" (ישעיה נט, יז).

"גנני חיים" - דכתיב: "כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י).

"וגנני שלום" - דכתיב: "ויקרא לו ה' שלום" (שופטים ו, כד).

"וגנני ברכה" - דכתיב: "ישא ברכה מאת ה'" (תהלים כד, ה).

נשמתו של צדיקים - דכתיב: "והיתה נפש אדני צדקה בצדוד החיים את ה' אלהיך" (שמואל א' כה, כט).

רוחות ונשמות שעתיד להיבראות - דכתיב: "כי דוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיה נז, טז).

וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים - דכתיב: "גשם נדבות תניף אלהים נחלתך,

ונלאה אתה כוננתה" (תהלים סח, י).

שם:

אופנים ושפרים וחיות הקדש,

ומלאכי השרת, וכסא הכבוד,

מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם בערבות,

שנאמר: "סלו לרכב בערבות ביה שמו" (תהלים סח, ה).

ומנלן דאי קרי "שמים"?

אתיא "דכיבה" "דכיבה",

כתיב הכא: "סלו לרכב בערבות",

וכתיב התם: "רכב שמים בערוך" (דברים לג, כו).

וחשך וענן וערפל מקיפין אותו,

שנאמר: "ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו השכת מים עבי שחקים" (תהלים יח, יב).

ומי איכא חשוכא קמי שמיא!?

והכתיב: "הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי" (דניאל ב, כב)!

לא קשיא:

יגא - הא - בבתי גואי,

הא - בבתי בראי.

ואמר רב אחא בר יעקב:

עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות,

דכתיב: "ודמות על ראשי החיה רקיע מעין הקרח הנורא" (יחזקאל א, כב).

עד כאן יש לך רשות לדבר,

מכאן ואילך אין לך רשות לדבר.

שכן כתוב בספר בן סירא:

"במופלא ממך - אל תדרוש,

ובמכוסה ממך - אל תחקור,

במה שהורשית - התבונן,

אין לך עסק - בנסתרות".

8. יג, א

רש"י

לאותו רשע. נבוכדנצר :
 עליו. לשון נקיה היא כלומר על
 עצמו ולא עלי :
 רגלי החיות. עובי פרסותיהן :
 קרסולי. אסתורא שקורין
 קביליי"א בלעז :
 שוק. הוא עצם הנמכר עם
 הרגל :
 רכובי. הוא עצם הירך הסמוך
 לשוק ירך הוא עצם הקולית
 התקוע במתנים :

תנ"א:

"אמר רבן יוחנן בן זכאי:

מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע,

בשעה שאמר: "אעלה על במתי עב אדמה לעליון" (ישעיה יד, יד)?

יאתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע,

שהמריד כל העולם כולו עליו במלכותו;

כמה שנותיו של אדם?

שבעים שנה,

שנאמר: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת שמונים שנה" (תהלים צ, י).

והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה,

ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה,

וכן ביו כל רקיע ורקיע.

למעלה מהן חיות הקדש.

רגלי החיות כנגד כולם,

קרסולי החיות כנגד כולם,

שוקי החיות כנגד כולם,

רכובי החיות כנגד כולם,

ירכי החיות כנגד כולם,

גופי החיות כנגד כולם,

צוארי החיות כנגד כולם,

ראשי החיות כנגד כולם,

קרני החיות כנגד כולם.

למעלה מהן כסא הכבוד,

רגלי כסא הכבוד כנגד כולם,

כסא הכבוד כנגד כולם,

מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם.

ואתה אמרת "אעלה על במתי עב אדמה לעליון"!

"אך אל שאל תורד אל ירמתי בור" (ישעיהו יד, טו) .

9. יג, א

רש"י

ראשי פרקים. ראשי פרשיות שבה:
שלו דואג. ואינו מיקל את ראשו:
איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו. תרתני בעינן:
סתרי תורה. כגון מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית והיא ברייתא:
יועץ וחכם חרשים ונבון לחש. לקמן מפרש להו:
לא קשאי. לא זקנתי ובעינן לבו דואג:
מעשה המרכבה ומעשה בראשית. ברייתות הן:
כבשנו של עולם. סתרו של עולם כמו רישא בכבשא (חולין דף צג:) בהדי כבשי דרחמנא למה לך (ברכות דף י.) ממני יצאו כבושין (מכות דף כג.):
תנינא עד ויאמר אלי בן אדם. כבר שנינו עד ויאמר אלי בן אדם עמוד על רגליך:
הן הן מעשה המרכבה. אם עד כאן שניתם הרבה שניתם ששני מקראות הללו שהן וארא כעין החשמל וגוי כמראה הקשת וגוי הם שהקפידו עליהם חכמים מלדורשם שהן מדברין בצורת שכינה ומראהו:
מיתבי. גרסינן ולא גרסינן ומי הוי מעשה המרכבה עד הכא:
עד וארא. כעין החשמל ולא הוא בכלל:

"ולא במרובה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו".

תני רבי תימא:
"אבל מוסרין לו ראשי פרקים".

אמר רבי זירא:
 אין מוסרין ראשי פרקים אלא:
 לאב בית דין,
 ולכל מי שלבו דואג בקרבו.

איכא דאמרי:
 והוא שלבו דואג בקרבו.

אמר רבי אמי:
 אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים:
"שור חמשים, ונשוא פנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונבון לחש" (ישעיהו ג, ג).

ואמר רבי אמי:
 אין מוסרין דברי תורה לגוי,
 שנאמר: **"לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום"** (תהלים קמו, כ).

אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר:
 תא ואגמך במעשה המרכבה,
 אמר ליה: לא קשאי.
 כי קש - נח נפשיה דרבי יוחנן.
 אמר ליה רבי אסי: תא ואגמך במעשה מרכבה.
 אמר ליה: אי זכאי גמירתא מרבי יוחנן רבך.

רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה,
 סבי פומבדיתא הוה תנו במעשה בראשית.
 אמרו ליה: ליגמור לן מר מעשה מרכבה.
 אמר להו: אגמרון לי מעשה בראשית.
 בתר דאגמרון אמרו ליה: ליגמרון מר במעשה מרכבה!
 אמר להו: תנינא בהו:
"דבש וקלב תחת לשונך" (שיר השירים ד, יא),
 דברים המתוקין מדבש וקלב יהו תחת לשונך.

רבי אבהו אמר:
 מהכא: **"מבשים ללבושך"** (משלי כו, כו) - דברים שהן כבשנו של עולם יהו תחת לבושך.
 אמרו ליה: תנינן בהו עד **"ויאמר אלי בן אדם"** (יחזקאל ב, א).
 אמר להו: הן הן מעשה המרכבה.

מיתבי:
"עד היכן מעשה המרכבה?"
רבי אומר:
עד "וארא" בתרא (יחזקאל א, כו).
רבי יצחק אומר:

עַד "הַחֲשֵׁמֶל" (יחזקאל א, כו)!"

עַד "וְאָרָא" מְגַמְרִינוּ, מְכָאן וְאֵילֵךְ מְסַרְיֵנוּ רְאִישֵׁי פְּרָקִים.

אֵיכָא דְאָמְרִי:

עַד "וְאָרָא" מְסַרְיֵנוּ רְאִישֵׁי פְּרָקִים, מְכָאן וְאֵילֵךְ,

אִם הוּא חֲכָם וּמְבִין מְדַעְתּוֹ - אֵין.

אֵי לֹא - לֹא.

וּמִי דְרִשִׁינָּן בְּחֲשֵׁמֶל?

וְהָא הֵהוּא יְנוּקָא דְדִרְשׁ בְּחֲשֵׁמֶל, וְנִפְקָא נוּרָא וְאֶכְלֵתִיה!

שְׂאֵנִי יְנוּקָא, דְלֹאוּ מְטִי זְמוּנִיה.

רַשִׁי

עַד הַחֲשֵׁמֶל. עַד הַתִּיבָה הַזֹּאת
וְהִיא בְּכֹל לִידְרֵשׁ:

עַד וְאָרָא מְגַמְרִינוּ. כְּלוּמַר
הַכִּי קָאמַר עַד הֵיכָן מַעֲשֵׂה
מִרְכָּבָה שְׁנֵתְנוּ לְדְרוּשׁ עַד וְאָרָא
אוּ עַד הַחֲשֵׁמֶל וּמִשָּׁם עַד וְאָמַר
הֵן הֵן מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה שֶׁהִקְפִּידוּ
עֲלֵיהֶן חֲכָמִים:

10. יג, א-ב

רש"י

נגזר ספר יחזקאל. שיש בסופו דברים בקרבנות שסותרין דברי תורה:
 גרבי שמן. להדליק:
 והיה מבין בחשמל. לדרוש מהו:
 חיות אש ממללות. אש יוצא מדיבורן:

אמר רב יהודה:

ברם זכור אותו האיש לטוב,

וחנניה בן חזקיה שמו,

אלמלא הוא נגזר ספר יחזקאל.

שהיו דבריו סותרין דברי תורה.

מה עשה?

העלו לו שלוש מאות גרבי שמן, וישב בעלייה ודרשו.

תנו רבנן:

מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל,

ויצאה אש מחשמל ושרפתו,

וביקשו לגנוז ספר יחזקאל.

אמר להם חנניה בן חזקיה:

אם זה חכם - הכל חכמים הן?."

מאי "חשמל"?

אמר רב יהודה:

יגב, חיות אש ממללות.

במתניתא תנא:

"עתים - חשות,

עתים - ממללות.

בשעה שהדיבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא - חשות
 ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא - ממללות."

11. יג, ב - יד, א

רַס"י

רצוא ושוב. מוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מראשיהן וחוזרות ומכניסות אותן ממורא השכינה במהירות כריצה ושיבה של להב היוצא מפּי הבזק:

הכבשן. ששורפין בו אבנים לסיד ובזק לשון שברי שברים הוא שהאור יוצא בין אבן לאבן כדתנן בעירוּבין (דף קד') בוזקין מלח על גבי הכבש שלא יחליקו הכהנים:

מבין החרסים. דרך מוקקי זהב לנקוב כלי חרס נקבים נקבים וכופין אותו על גבי גחלים שהזהב נתון בהן בתוך כתישת החרסים של לבנים על גבי חרס ולהב יוצא למעלה דרך נקבי הכלי והוא עשוי גוונים גוונים ותמיד יוצא ונכנס: **מן הצפון.** מבבל שהוא בצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמיה א): **מאי בעיא התם.** למה הלכה לבבל:

ראה ישעיה. כששרתה עליו רוח הקדש כמה שנאמר וראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגוי' (ישעיהו ו) אלא שלא חש לפרש את הכל שהיה בן מלכים וגדל בפלטיין ובן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר: **מלך שבחיות ארי כו'.** ואלו ארבעתן בכסא והוא למעלה מהן:

"והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק" (יחזקאל א, ד).

מאי "רצוא ושוב"?

אמר רב יהודה:
כאור היוצא מפּי הכבשן

מאי "כמראה הבזק"?

אמר רבי יוסי בר חנינא:
כאור היוצא מבין החרסים

"וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון, ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב, ומתוכה כעין החשמל מתוך האש" (יחזקאל א, ד).

להיכן אזל?

אמר רב יהודה אמר רב:
שְׁהַלֵּךְ לְכַבּוֹשׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ תַּחַת נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע.
וְכָל כֶּךָ לְמָה?
שְׁלֵא יֵאמְרוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם: בְּיַד אוֹמֵה שְׁפִלָּה מָסַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּנָיו.
אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִי גָרַם לִי שְׂאֵהָיָה שְׁמִשׁ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים?
עוֹנֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵן גָּרְמוּ לִי.

"וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות" (יחזקאל א, טו).

אמר רבי אלעזר:
מלאך אחד שהוא עומד בארץ, וראשו מגיע אצל החיות.

במתניתא תנא:
"סנדלפון שמו, הגבוה מחברו מהלך חמש מאות שנה.
ועומד אחורי המרובה וקושר בתרים לקונו".

איני?
והכתיב: "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג, יב),
מכלל: מקומו ליכא דידע ליה!

דאמר שם אתגא ואזל ויתיב ברישיה.

אמר רבא:
כל שראה יחזקאל ראה ישעיה.
למה יחזקאל דומה? לכן כפר שראה את המלך.
ולמה ישעיה דומה? לכן פרך שראה את המלך.

אמר ריש לקיש:
מאי דכתיב: "אשירה לה' מי גאה גאה" (שמות טו, א)?
שירה למי שמתגאה על הגאים.

דאמר מר:
"מלך שבחיות - ארי,
מלך שבבהמות - שור,

רש"י

קטיגור נעשה סניגור. אנו צריכין שיבקשו מרכבותך עלינו רחמים והשור קטיגור הוא: קטיגור שונא סניגור אוהב מליץ יושר:

כרביא. פני תינוק:

היינו פני כרוב היינו פני אדם. מה הן פני כרוב מה הן פני אדם וכי לא אחד הן:

אפי רבבי ואפי זוטרי. האחד פני גדול והאחד פני קטן:

כאן בזמן שבית המקדש קיים. בימי ישעיה היה המקדש קיים במכוננו ובימי יחזקאל כבר הגיע זמן שיחרב ונתמעטה ממליא של מעלה:

ובשתים יעופף. וסמיד ליה וקרא זה אל זה אלמא הנך נינהו דאמרי בהו שירה שמקשקות בקול כנפיהם ובהנך כתיב ואיננו גבי התעייף:

[כאן בזמן שאין וכו']. בימי דניאל כבר חרב הבית:

כביכול. אף כלפי צבא שכינה הוזקקנו לומר כך כמו בבשר ודם שיכול לומר בו מיעוט:

מלך שבועפות - נשר, ואדם מתגאה עליהו, והקדוש ברוך הוא מתגאה על נולו, ועל כל העולם נולו".

כתוב אחד אומר: "ודמות פניהם:

פני אדם, ופני אריה אל הימין לארבעתם, ופני שור מהשמאל לארבעתן" (יחזקאל א, י).

וכתיב: "וארבעה פנים לאחד:

פני האחד - פני הכרוב,

ופני השני - פני אדם,

והשלישי - פני אריה,

והרביעי - פני נשר" (יחזקאל י, יד).

ואילו שור לא קא חשיב!

אמר ריש לקיש:

יחזקאל ביקש עליו רחמים, והפכו לכרוב.

אמר לפניו: רבוננו של עולם! קטיגור יעשה סניגור?!

מאי "כרוב"?

אמר רבי אבהו:

כרביא,

שכן בבבל קורין לינוקא רביא.

אמר ליה רב פפא לאביי:

אלא מעתה, דכתיב:

"פני האחד - פני הכרוב,

ופני השני - פני אדם,

והשלישי - פני אריה,

והרביעי - פני נשר" (יחזקאל י, יד).

היינו "פני כרוב" היינו "פני אדם"!

אפי רבבי,

ואפי זוטרי.

כתוב אחד אומר: "שש כנפים שש כנפים לאחד"³⁹ (ישעיהו ו, ב),

וכתוב אחד אומר: "וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם" (יחזקאל א, ו)!

לא קשיא:

כאן - בזמן שבית המקדש קיים,

כאן - בזמן שאין בית המקדש קיים.

כביכול שנתמעטו כנפי החיות.

הי מינייהו אימעוט?

אמר רב חננאל אמר רב:

אותן שאומרות שירה בהן.

כתיב הכא: "ובשתים יעופף וקרא זה אל זה ואמר" (ישעיהו ו, ג-ב),

וכתיב: "התעייף עיניהו בו ואיננו" (משלי כג, ה).

ורבנן אמרי: אותן שמכסות בהן רגליהם,

שנאמר: "ורגליהם רגל ושרה" (יחזקאל א, ז).

³⁹ שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף

ואי לאו דאימעות - מנא הוה ידע?

דלמא דאיגלאי וחוזיא ליה.

דאי לא תימא הכי, "וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם" (יחזקאל א, י), הֲכִי נִמְי דְאִימְעוּט?!
אָלָא, דְאִיגְלָאֵי וְחוּזִיא לִיָּה,
הֲכָא נִמְי דְאִיגְלָאֵי וְחוּזִיא לִיָּה.

הכי השתא!?

בשקלא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה.
כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה.

כתוב אחד אומר: "אלף אלפין ישמשונה ורבו רבבו קדמוהי יקומון" (דניאל ז, ט),
וכתוב אחר אומר: "היש מספר לגדודיו?" (איוב כה, ג)!

לא קשיא:

כאן - בזמן שבית המקדש קיים,
כאן - בזמן שאין בית המקדש קיים,
כבכול שנתמעטה פמליא של מעלה.

תניא:

"רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסאי:
"אלף אלפין ישמשונה" - מספר גדוד אחד,
"ולגדודיו אין מספר".

ורבי ירמיה בר אבא אמר:

"אלף אלפין ישמשונה" - לנהר דינור,
שנאמר: "נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשונה ורבו רבבו קדמוהי יקומון" (דניא

מהיכן נפיק?

מזיעתן של חיות.

וליהיכן שפיה?

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב:

על ראש רשעים בגיהנם,
שנאמר: "הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים וחול" (ירמיה כג, יט).

ורב אחא בר יעקב אמר:

על אשר קומטו,
שנאמר: "אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם" (איוב כב, טז).

תניא:

"אמר רבי שמעון החסיד:

יד, אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להיבראות א^קודם שנברא העולם,
ולא נבראו.

עמד הקדוש ברוך הוא ושתלן בכל דור ודור,
והו עזי פנים שבדור".

ורב נחמן בר יצחק אמר:

"אשר קמטו" (איוב כב, טז) - לברכה הוא דכתיב,
אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעולם הזה,
הקדוש ברוך הוא מגלה להם סוד לעולם הבא,
שנאמר: "נהר יוצק יסודם" (איוב כב, טז).

רש"י

אלף אלפין. הוא מספר של כל
גדוד וגדוד אבל אין מספר כמה
גדודין יש:
לנהר דינור. דהאי קרא נמי גבי
נהר דינור כתיב:
על אשר קומטו. על תתקעיד
דורות שהעביר מן העולם קודם
מתן תורה ולא בראן כדקתני
לקמן ונתנן בגיהנם ועליהם נופל
שנאמר בהן ונהר יוצק יסודם
והיינו נהר דינור שמוצק
עליהם:

קומטו להיבראות. נגזרו
להיבראות לשון ותקמטני לעד
היה:

קודם שנברא העולם. נגזר
עליהם להבראות להיות קודם
מתן תורה לקיים מה שנאמר
דבר צוה לאלף דור (תהלים קה)
ראויה היתה תורה להינתן לסוף
אלף דור וכשראה שאין העולם
מתקיים בלא תורה. עמד וטרדן
ונתנה לסוף כ"ו דורות מאדם
הראשון עד משה רבינו:

רס"י

רבה אמונתך. רבה תהלתך עליהן :
כרסיה. משמע כסא אחד :
כרסון רמיו. שני כסאות הוטלו נתקנו לישיב עליהן :
שכינה חול. להושיב אדם בצידו :
כלך מדברותיך. חדל מדברייך עד שתגיע אצל נגעים ואהלות שהן הלכות עמוקות :

אמר ליה שמואל לחייא בר רב: בר אריא!

תא אימא לך מילתא, מהני מילי מעליותא דהנה אמר אבוק. כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור, ואמרי שירה ובטלי, שנאמר: "חדשים לבקרים רבה אמונתך" (איכה ג, כג).

ופליגא דרבי שמואל בר נחמני.

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא נברא ממנו מלאך אחד, שנאמר: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" (תהלים לג, ו).

כתוב אחד אומר: "לבושה פתלג חור ושער ראשה פעמר נקא" (דניאל ז, ט). וכתוב: "קוצותיו תלתלים שחרת פעורב" (שיר השירים ה, יא)!

לא קשיא: פאן - ביישיבה, פאן - במלחמה.

דאמר מר:

"אין לך נאה ביישיבה - אלא זקו, ואין לך נאה במלחמה - אלא בחור."

כתוב אחד אומר: "פרסיה שביבין די נור" (דניאל ז, ט), וכתוב אחד אומר: "עד די פרסון רמיו ועתיק יומין יתב" (דניאל ז, ט)!

לא קשיא: אַחַד - לו, ואַחַד - לדוד.

כדתניא:

"אחד לו ואחד לדוד, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוסי הגלילי: עקיבא, עד מתי, אתה עושה שכינה חול? אלא, אחד לדיו, ואחד לצדקה."

קיבלה מיניה, או לא קיבלה מיניה?

תא שמע:

"אחד לדיו ואחד לצדקה, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה! כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות. אלא אחד לבסא ואחד לשרפרף. בסא - לישיב עליו, שרפרף - להדום רגליו, שנאמר: "השמים כסאי והארץ הדם רגלי" (ישעיהו סו, א).

12. יד, א

רש"י

קילל ישעיה את ישראל. כלומר
 נתנבא עליהן י"ח פורעניות:
 ירהבו. יתגאו:
 שש מאות סדרי משנה. היו
 בימיהן:
 לחם אלו בעלי הש"ס. שיש
 לסמוך על הוראתן כסמיכת
 לחם:
 בעל שמועות. ששמע הלכות
 פסוקות מרבותיו ושגורות בפיו:
 ראוי לישב בישיבה. וליטול
 ממנו עצה בכל דבר חכמה:

כי אתא רב דימי,
 אמר: שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל,
 ולא נתקרה דעתו,
 עד שאמר להם המקרא הזה: "וירבו הנער בזון והנקלה בנכבד" (ישעיהו ג, ד).

שמונה עשרה קללות מאי ניהו?

דכתבי:

"מי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה:

משען,

ומשענה,

כל משען לחם,

וכל משען מים.

גבור,

ואיש מלחמה,

שופט,

ונביא,

וקסם,

וזקן.

שד חמשים,

ונשוא פנים,

דיועץ,

וחכם חרשים,

וגבון לחש.

ונתתי נערים שדיהם,

ותעלולים ימשלו בהם" (ישעיהו ג, א).

"משען" - אלו בעלי מקרא.

"משענה" - אלו בעלי משנה, כגון רבי יהודה בן תימא וחביריו.

פליגו בה רב פפא ורבנן:

חד אמר: שש מאות סדרי משנה,

וחד אמר: שבע מאות סדרי משנה.

"כל משען לחם" - אלו בעלי תלמוד,

שנאמר: "לכו לחמו בלחמי ושתו ביון מסמתי" (משלי ט, ה).

"וכל משען מים" - אלו בעלי אגדה,

שמושכין לבו של אדם כמים באגדה.

"גבור" - זה בעל שמועות.

"ואיש מלחמה" - זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה.

"שופט" - זה דין שדן דין אמת לאמיתו.

"נביא" - כמשמעו.

"קסם" - זה מלך.

שנאמר: "קסם על שפתי מלך" (משלי טז, י).

"זקן" - זה שראוי לישבה.

רש"י

כדרכי אבהו. להעמיד לפניו מתורגמן לדרוש ברבים:
למעלה נושאים פנים בעבורו
לדורו. שהכל ניזונון בזכותו כגון רבי חנינא בן דוסא כדאמרינן בעלמא (תענית דף כד:): כל העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני:
למטה. מלכי האומות מכבדין אותו בשבילו כגון ר' אבהו שהיה חשוב בבית המלך כדאמרינן במסכת סנהדרין (דף יד:). דהו נפקי אמתא דבי קיסר לאפיה כו':
שראוי למסור לו כו'. כגון אבי'ד לבו דואג בקרבו:
תעלי. שועלים:

"שור המשים" - אל תקרי **"שור המשים"** אלא **"שור חומשין"**, זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה.
 דבר אחר:
"שור המשים" - כדרכי אבהו,
 דאמר רבי אבהו:
 מכאן שאין מעמידין מתורגמן על הצבור פחות מחמשים שנה.

"ונשוא פנים" - זה שנושאין פנים לדורו בעבורו.
 למעלה - כגון **רבי חנינא בן דוסא**.
 למטה - כגון **רבי אבהו בי קיסר**.

"יועץ" - שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים.

"זחכם" - זה תלמיד המחכים את רבותיו.

"חדשים" - בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין כחדשין.

"ונבון" - זה המבין דבר מתוך דבר.

"לחש" - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש.

"ונתתי נערים שדיהם" (ישעיהו ג, ד).

מאי **"ונתתי נערים שדיהם"**?

אמר רבי אלעזר:
 אלו בני אדם שמונעין מן המצות.

"ותעלולים ומשלו במ" (ישעיהו ג, ד)?

אמר רב פפא בר יעקב:
 תעלי בני תעלי.

"ולא נתקרה דעתו עד שאמר להם: 'ירדבו הנער בזמן והנקה בנכבד'" (ישעיהו ג, ה).
"ירדבו הנער בזמן" - אלו בני אדם שמונעין מן המצות, ירדבו במי שממולא במצות כרמון.
"והנקה בנכבד" - יבא מי שחמורות דומות עליו כקלות וירדבו במי שקלות דומות עליו כחמורות.

13. יד, א-ב

רש"י

כי יתפש איש באחיו. הכתוב היה מגנן לומר שלא היו יודעין להשיב לשואלים הלכה: שבני אדם מתכסין בהן. נתבאין שלא ישאלו להן לפי שאין בקיאים בהן: ישנן תחת ידך. כלומר אתה בקי בהן: אא"כ נכשל בהם. כשהתלמיד נכשל בשמועתו פעם ראשונה ושניה הוא נותן לב לעמוד על שמועתו: לא אהיה. איני רגיל להיות: דלמא. האי נמי לאו משום דאנשי אמנה היו אלא דאי הוה אמר גמירנא הוה אמרי ליה אימא לך והוא לא הוה ידע:

אמר רב קטינא:

אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו מהם בעלי אמנה. שְׁנָאֵמַר: "כי יתפש איש באחיו בית אביו, שמלה לך קצין תהיה לנו"⁴⁰ (ישעיהו ג, 1), דברים שבני אדם מתכסין כשמלה, ישנן תחת ידך.

מאי "והמכשלה הזאת" (ישעיהו ג, 1)?

דברים שאין בני אדם עומדין עליהן אלא אם כן נכשל בהן ישנן תחת ידך.

"ישא ביום ההוא לאמר:

לא אהיה חבש ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם" (ישעיהו ג, 2).

"ישא" - אין "ישא" אלא לשון שבועה,

שְׁנָאֵמַר: "לא תשא את שם ה' אלהיך" (שמות כ, 2).

"לא אהיה חבש" - לא הייתי מחובשי בית המדרש.

"ובביתי אין לחם ואין שמלה" - שאין בידי לא מקרא, ולא משנה, ולא גמרא.

ודלמא שאני התם, דאי אמר להו גמירנא אמרי ליה: אימא לך!

הוה ליה למימר: גמר ושכח.

מאי "לא אהיה חבש"?

לא אהיה חובש כלל.

איני?! והאמר רבא:

לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה,

שְׁנָאֵמַר: "שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו בדחובותיה,

אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה - ואסלח לה" (ירמיהו ה, א)!

לא קשיא:

יד, ב - דברי תורה,

הא - במשא ומתן.

הא - בדברי תורה - הוה,

במשא ומתן - לא הוה.

⁴⁰ | כי-יתפש איש באחיו בית אביו שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך. 1. ישא ביום ההוא לאמר לא-אהיה חבש ובביתי

אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם.

14. יד, ב

רס"י

תקופת תמוז הוה. דאין דרך להתקשר שמים בעבים:
במזמוטי חתן. מיני שחוק שמשחקין לפניו:
סיפר. דברים הללו:
לכת שלישית. של כיתות היושבות לפני השכינה:
הרצה דברים. דרש במעשה המרכבה:
דארצי וארצו קמיה. שהרצה לפני אחרים ואחרים. הרצו לפניו:
דארצי מיהא קמיה מאן דארצי. אם לא הרצו אחרים לפניו הוא הרצה לפני מי שחזר והרצה לפני אחרים לכך הוזקק להימנות כאן משום דרבי עקיבא להודיע שהוא הרצה ואחרים הרצו לפניו אבל ר"א לא אחרים הרצו לפניו ולא הוא הרצה לפני מי שהרצה לפני אחרים:

תנו רבנן:

"מעשה ברבן יוחנן בן ערד זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר בן ערד מחמר אחריו. אמר לו: רבי, שנה לי פרק אחד במעשה מרובה. אמר לו: לא כך שנית לך: "ולא במרובה ביחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו?" אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתיני. אמר לו: אמור. מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור, ונתעטף, וישב על האבן תחת הזית. אמר לו: רבי, מפני מה ירדת מעל החמור? אמר: אפשר אתה דורש במעשה מרובה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מליין אותנו, ואני ארכב על החמור?! מיד פתח רבי אלעזר בן ערד במעשה המרובה ודרש. וירדה אש מן השמים, וסיבבה כל האילנות שבשדה, פתחו בולן ואמרו שירה. מה שירה אמרו?
"הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות... עץ פרי וכל ארזים... הללויה" (תהלים קמח, ז-ד).
 נענה מלאך מן האש, ואמר: הן הן מעשה המרובה. עמד רבן יוחנן בן זכאי, ונשקו על ראשו, ואמר: ברוך ה' אלהי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו, שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרובה. יש נאה דורש ואין נאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, אתה נאה דורש ונאה מקיים. אשריד אברהם אבינו שאלעזר בן ערד יצא מחלציו. וכשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע, היה הוא ורבי יוסי הנהן מהלכים בדרך. אמרו: אף אנו נדרוש במעשה מרובה. פתח רבי יהושע ודרש. ואותו היום תקופת תמוז היה, נתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן, והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע, כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה. הלך רבי יוסי הנהן וסיפר דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי. ואמר: אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שכהן ראו. ואף אני ואתם, בחלומי, מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים: עלו לכאן, עלו לכאן! טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידיכם, ותלמידי תלמידיכם, מזומנין לכת שלישית".

איני?!

והתניא:

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

שלשה הרצאות הן, רבי יהושע הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא הרצה לפני רבי יהושע, חנניא בן חנניא הרצה לפני רבי עקיבא". ואילו רבי אלעזר בן ערד לא קא חשיב!

דארצי וארצו קמיה קחשיב, דארצי ולא ארצו קמיה - לא קא חשיב.

והא חנניא בן חנניא דלא ארצו קמיה, וקא חשיב!

דארצי מיהא קמיה מאן דארצי.

15. יד, ב - טו, א

רַס"י

נכנסו לפרדס. עלו לרקיע על ידי
שם:
שיש טהור. מבהיק כמים
צלולין:
אל תאמרו מים מים. יש כאן
איך נלך:
הציץ. לצד השכינה:
ונפגע. נטרפה דעתו:
יקר בעיני ה' המותה לחסידיו.
הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת
בחור ואעפ"כ אי אפשר שלא
ימות משום שנאמר כי לא יראני
האדם וחי (שמות לג):
שאלו את בן זומא מהו לסרוסי
כלבא. הואיל וסירוס כתיב אצל
מומי קרבן וכלב אפילו חליפיו
אסור למזבח משום מחיר כלב
אסור לסרוסו או לא:
בתולה שעברה מהו לכהן גדול.
והיא אומרת שימצאו לה
בתולים אי נמי כהן גדול נשאה
ולא ידע שהיא מעוברת ומצא
לה בתולים ואחר כך. נמצאת
מעוברת מהו לקיימה משום
בתולה מעמיו יקח (ויקרא כא):
יכול אני לבעול. שהיה בקי
בהטייה וזו נמי נבעלת כן.
באמבטי. כלי שרוחצין בו כל
הגוף וי"ל שהטיח שם אדם
שכבת זרע ונכנס במעיה:
מעיקרא. כשיצאת מן האדם:

תנו רבנן:

"ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן:

בן זמאי,

ובן זומא,

אחר,

ורבי עקיבא.

אמר להם רבי עקיבא: בשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור, אל תאמרו "מים מים",
משום שנאמר: "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים קא, ז).

בן זמאי הציץ - ומת,

עליו הכתוב אומר: "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו" (תהלים קטז, טו).

בן זומא הציץ - ונפגע,

ועליו הכתוב אומר: "דבש מצאת אכל דיון פן תשובעני והקאתו" (משלי כה, טז).

אחר - קיצץ בנטיעות.

רבי עקיבא - יצא בשלום.

שאלו את בן זומא:

מהו לסרוסי בלבא?

אמר להם: "ובארצכם לא תעשו"⁴¹ (ויקרא כב, כד),

כל שבארצכם לא תעשו.

שאלו את בן זומא:

בתולה, שעברה - מהו לכהן גדול?

מי חיישינן לדשמואל,

דאמר שמואל:

טו, א יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם.

או דלמא דשמואל לא שכיחא?

אמר להו:

דשמואל לא שכיח,

וחיישינן שמא באמבטי עיברה.

והאמר שמואל:

כל שכבת זרע שאינו יורה פחץ אינו מזרעת!

מעיקרא נמי יורה פחץ הנה.

⁴¹ ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו

16. טו, א

רש"י

מאין ולאין. מאין תבא ואין. לבך טרוד: צופה הייתי. מתבונן הייתי במעשה בראשית: ואין ביניהן. במקום חיבורן מקום קשרי כిפת הרקיע בקרקע: גודא דגמלא: כשמסדרין לווחין של גשר זו אצל זו אי אפשר שלא תהא ריוח בינתים וכן גלימי וכן כסי. סחופין. כפופין: . אחר קיצץ בנטיעות. קלקל ועיות כשנכנס לפרדס ומקצץ הנטיעות ולפי שדימה אותן בתחלת הדברים לנכנס לפרדס נקט לישנא דקיצץ בנטיעות:

תנו רבנן:

"מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, וראה בן זומא ולא עמד מלפניו.

אמר לו: מאין ולאין בן זומא?

אמר לו: צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים,

ואין בין זה לזה אלא שלש אצבעות בלבד,

שנאמר: "וירוח אלהים מרחפת על פני המים" (בראשית א, ב) -

כיונה שמרחפת על בניה ואינה נוגעת.

אמר להן רבי יהושע לתלמידיו: עדיין בן זומא מבחוץ."

מכדי "וירוח אלהים מרחפת על פני המים" - אימת הוי? ביום הראשון,

הבדלה - ביום שני הוא דהוא,

דכתוב: "ויהי מבדיל בין מים למים" (בראשית א, ו).

וכמה?

אמר רב אחא בר יעקב:

כמלא נימא.

ורבנן אמרי:

כי גודא דגמלא.

מר זוטרא, ואי תימא רב אסי אמר:

כתרי גלימי דפריסי אהדדי.

ואמרי לה:

כתרי כסי דסחיפי אהדדי.

17. טו, א-ב

רפ"י

לא עמידה. לא גרסינן: לא עורף
 דבכל צדיהן יש להם פנים:
 עיפוי. עיפות:
 פולסי. מכת מקל בשטונאד"י:
 פוגלא. צנון. ממישרא: ערוגה:
 ונוחין לאבדן. על ידי שכחה:

"אחר - קיצץ בנטיעות".

עליו הכתוב אומר: "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך"⁴² (קהלת ה, ה).

מאי היא?

חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיתב זכוותא דישראל.
 אָמַר: גְּמִירָא דְלַמְעָלָה, לֹא הוּי לֹא יְשִׁיבָה, וְלֹא תַחְרוּת, וְלֹא עוֹרָף, וְלֹא עִפּוּי,
 שְׁמַא חֹס וְשָׁלוֹם, שְׁתֵּי רְשׁוּיֹת הֵן.

אפקוהו למיטטרון ומחיהוהו שיתין פולסי דנורא.
 אָמַרו ליה: מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה?
 איתיהבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר.
 יצתה בת קול ואמרה: "שיבו בנים שובבים" (ירמיהו ג, כב) - חוץ מאחר.
 אָמַר: הואיל ואיטרדי ההוא גברא מההוא עלמא,
 ליפוק ליתנהי בהאי עלמא, נפק אחר לתרבות רעה.
 נַפֵּק, אֲשַׁכַּח זוּנָה תַבְעָה,
 אָמַרָה ליה: וְלֹא אֶלְיִשָׁע בֶּן אֲבוּיָה אַתָּה?
 עָקַר פּוּגְלָא מִמִּישְׂרָא בְּשֶׁבֶת וַיְהִי לָהּ,
 אָמַרָה: אַחֲרָהּ הוּא.

שאל אחר את רבי מאיר, לאחר שיצא לתרבות רעה,
 אָמַר ליה: מאי דכתיב: "גם את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת ז, יד)?
 אָמַר לו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא, ברא כנגדו,
 ברא הרים - ברא גבעות,
 ברא ימים - ברא נהרות.
 אָמַר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך, אלא:
 ברא צדיקים - ברא רשעים,
 ברא גן עדן - ברא גיהנם,
 כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם,
 זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן,
 נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם.

אמר רב משרשיא:

מאי קראה?

גבי צדיקים כתיב: "לכן בארצם משנה יירשו" (ישעיה סא, ז),
 גבי רשעים כתיב: "ומשנה שיברון שברם" (ירמיהו יז, יח).

שאל אחר את רבי מאיר, לאחר שיצא לתרבות רעה:
 מאי דכתיב: "לא יערבנה זהב וזכוכית ותמונתה כלי פז" (איוב כח, ז)?

אמר לו:

אלו דברי תורה,
 שִׁקְשִׁין לְקַנּוּתָם כְּכֹלֵי זָהָב וְכֹלֵי פֶז,
 וְנוֹחִין לְאֲבֹדֵן כְּכֹלֵי זְכוּכִית.

אמר לו:

רבי עקיבא רבך לא אמר כך,
 אלא: מה כלי זהב וכלי זכוכית, אף על פי שנשברו יש להם תקנה,
 אף תלמיד חכם, אף על פי שספרח - יש לו תקנה.

אמר לו:

⁴² אל-תתן את-פיך לחטיא את-בשרך, ואל-תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצה האלהים על-קולך וחבל את-מעשה ידך

רפ"י

כי שכיב. אחר: **אמרי**. ברקיע לא מידן נידייניה כו' חדא הוה ביננא. תלמיד אחד הי' בינינו ונכשל ויצא לתרבות רעה ואין כח בין כולנו להביאו לעולם הבא:
אי נקטי ליה ביד מאן מרמי ליה. אם אוחז אני בידו להביאו לעולם הבא מי יקחנו מידי מרמי לשון נוטל מידי ויש לו דוגמא בפסחים (דף י:.) ארמויי ארמיייה מיניה גבי ככר בפי עכבר:
מאן. כמו מנאי לשון קצר הוא: **שומר הפתח**. של גיהנם לא עמד לפניך רבינו בבואך להוציא אחר משם:

אף אתה חוזר בקד!

אמר לו:

כבר שמעתי מאחורי הפרגוד **"שובו בנים שובבים"** חוץ מאחר.

תנו רבנן:

"מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו, אמר לו: מאיר, חזור לאחריה, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת. אמר לו: אף אתה חוזר בקד. אמר לו: ולא כבר אמרתי לך, כבר שמעתי מאחורי הפרגוד: "שובו בנים שובבים" - חוץ מאחר, תקפיה עייליה לבי מדרשא, אמר לו לינוקא: פסוק לי פסוקא. אמר לו: "אין שלום אמר ה' לרשעים" (ישעיהו מח, כב).

עייליה לבי בנישתא אחריתי, אמר לו לינוקא: פסוק לי פסוקא. אמר לו: **"מי אם תכבסי בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני"** (ירמיהו ב, כב).

עייליה לבי בנישתא אחריתי, אמר לו לינוקא: פסוק לי פסוקא. אמר לו: **"ואת שדוד מה תעשי, מי תלכשי שני מי תעדי עדי זהב, מי תקרעי בפנה עינוך לשוא תתיפי"** (ירמיהו ד, ל).

עייליה לבי בנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר בי בנישתא, כולהו פסקו ליה בי האי גוונא. לבתרא אמר לו: פסוק לי פסוקא.

אמר לו: **"ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי"** (תהלים ג, טז).
 ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה, אשתמע במה דאמר ליה: **ולאלישע אמר אלהים**."

איכא דאמרי:

סכינא הוה בהדיה וקרעיה ושרדיה לתליסר בי בנישתא.

ואיכא דאמרי:

אמר: אי הואי בדי סכינא, הוה קרענא ליה.

כי נח נפשיה דאחר,

אמרי: לא מידן לדייניה,

ולא לעלמא דאתי ליתי.

"לא מידן לדייניה" - משום דעסק באורייתא,

"ולא לעלמא דאתי ליתי" - משום דחטא.

אמר **רבי מאיר**:

מוטב דלדייניה וליתי לעלמא דאתי, מתי אמות, ואעלה עשן מקברו.

כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטר א מקבריה דאחר.

אמר **רבי יוחנן**:

גבורתא למיקלא רביה! ורק זו בלבד אפשר היה לעשות לתקנתו?

חד הוה ביננא ולא מציון לאצוליה?

אי נקטיה ביד, מאן מרמי ליה מאן?

אמר: מתי אמות ואכבה עשן מקברו.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן פסק קוטר א מקבריה דאחר,

פתח עליה ההוא ספדנא: אפילו שומר הפתח לא עמד לפניה, רבינו.

בתו של אחר אתיא לקמיה **רבי**,

רש"י

אָמְרָה לִיה: רַבִּי, פְּרִנְסִי.
 אָמַר לָהּ: בַּת מִי אַתְּ?
 אָמְרָה לּוֹ: בַּתוֹ שֶׁל אַחַר אָנִי.
 אָמַר לָהּ: עֲדִינִי יֵשׁ מִזְרַעוֹ בְּעוֹלָם?
 וְהָאֵל כְּתִיב: "לֹא נִין לוֹ וְלֹא נֶכֶד בְּעַמּוֹ וְאִין שְׂרִיד בְּמִגְוָרֵיו" (איוב יח, ט)
 אָמְרָה לּוֹ: זְכוֹר לְתוֹרָתוֹ, וְאַל תִּזְכּוֹר מַעֲשָׂיו.
 מִיָּד יֵרְדֶה אֵשׁ וְסִכְסְכָה סִפְסְלוֹ שֶׁל רַבִּי.
 בָּכָה וְאָמַר רַבִּי:
 וּמָה לְמַתְגַּנֵּן בָּהּ קָד, לְמִשְׁתַּבְּחִין בָּהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

18. טו, ב

רש"י

לדעתם לא נאמר. אלמא ברשיעי עסיקינן וקאמר הט אזנך :
הטי אזנך. לשמוע ואת מעשיהם שכחי ואל תלמודי אותן :
גדול. היודע לזוהר [שלא ילמוד] מעשיו יכול ללמוד תורה מפיו :
תחלא. פרי החיצון הנאכל בתמרה :
שיחלא. גרעינה הנזרקת :
[השתא קאמר]. עכשיו שמע לקולך . ואמר שמועה מפיו :
קלני מראשי. רבי מאיר אמרה במסכת סנהדרין (דף מו.) במדרש כי קללת אלהים תלוי (דברים כא) קל לית איני קל ולישנא מעליא כינה הדבר כלפי מעלה קלני מזרועי כבד אני מזרועי שיצרתי זה שמת בעוני :
ותלי בעיברא דשא. נשען על הבריח :

ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר?
 והאמר רבה בר רב חנה אמר רבי יוחנן:
מאי דכתיב: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז),
 אם דומה הרב למלאך ה' צבאות - יבקשו תורה מפיהו,
 ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיהו!

אמר ריש לקיש:
רבי מאיר קרא אשכח ודרש:
"הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי" (משלי כב, ז),
"לדעתם" לא נאמר, אלא "לדעתי".

רב חנינא אמר:
מהכא: "שמעי בת ודאי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך" (תהלים מה, יא).

קשו קראי אהדדי!

לא קשיא:
 הא - בגדול,
 הא - בקטן.

כי אתא רב דימי אמר:
אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא, ושדא שיחלא לברא.

דרש רבא:
מאי דכתיב: "אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל"⁴³ (שיר השירים ו, יא)?
 למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז?
 לומר לה: מה אגוז זה, אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס,
 אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח אין תורתו נמאסת.

אשכחיה רבה בר שילא לאליהו.
 אמר ליה: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא?
 אמר ליה: קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר.
 אמר ליה: אמאי?
 משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר.
 אמר ליה: אמאי? רבי מאיר רמון מציא, תוכו אכל, קליפתו זרק!
 אמר ליה: השתא קאמר: "מאיר בני אומר: בזמן שאדם מצטער, שכניה, מה לשון אומרת?
 קלני מראשי, קלני מזרועי.
 אם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים,
 קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך.

⁴³ אל-גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל הפרקה הגפן הנצו הרמנים

19. טו, ב

רפ"י

ברבנן. בתלמידים היוצאין לתרבות רעה:
שוקלין. לדרוש קל מחמור וחמור מקל לפי המשקולת של ק"ו:

במגדל הפורח באויר. י"מ שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת וי"א מגדל דור הפלגה ולי נראה מגדל הפתוח לאויר גרסינן והן מהלכות אהלות מגדל של עץ שקורין משטיי"ר ועומד בפתח ופתחו פתוח לבקעה או לחצר שהוא אויר במסכת אהלות (פ"ד מ"א) ישנה משנה מגדל העומד באויר:

ד' הדיוטות. בלעם ודואג ואחיתופל גחזי בפי חלק:
טינא היתה בלבם. רשעים היו מימיהם:

אחר מאי. מפני מה בא לידי כך ולא הגינה תורתו עליו:
זמר יווני לא פסק מביתו. והיה לו להניח בשביל חורבן הבית דכתיב בשיר לא ישתו יין (ישעיה כד):

נושרין מחיקו. קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה אלמא טינא הוות בלבו כל עמר דנחית ליורה סליק. כל צמר שניתן ליורה של סממנין לצבוע עולה לו צבעו או אינו עולה כלומר כל הלומדים לפני חכמים עולה להן תורתן להגין עליהן מן החטא:

כל דנקי אגב אימיה. שלא נתלכך בגיזה עולה לו צבעו כלומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו עולה לו כן נראה בעיני ורבותי מפרשין כל עמר דנחית ליורה סליק כל שירד לידון בגינהם עולה אגב אמו צמר בן יומו שלא נרמס בטיט עולה לו הצבע כלומר שיש זכיות בידו עולה:

אשפחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא בכי.

אמר ליה: שיננא! מאי קא בכית?

אמר ליה: מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן:

"איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים" (ישעיהו לג, יח)?

"איה סופר" - שְׁהִי סוֹפְרִים כָּל אוֹתוֹת שְׁבִתוֹרָה.

"איה שוקל" - שְׁהִי שׁוֹקְלִים קְלִין וְחִמּוּרִין שְׁבִתוֹרָה.

"איה סופר את המגדלים" - שְׁהִי שׁוֹנֵין שְׁלֵשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת בְּמַגְדַּל הַפּוֹרַח בְּאוֹר.

ואמר רבי אמי:

תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל ב'מגדל הפורח באויר.

ותנן:

"שִׁלְשָׁה מַלְכִים וְאַרְבַּעַה הַדְּיוֹטוֹת אִין לְהֵם חִלְק לְעוֹלָם הַבָּא" (סנהדרין צ.).

אנן מה תהוי עלן?

אמר ליה:

שיננא! טינא היתה בלבם.

אחר - מאי?

זמר יוני לא פסק מפומיה.

אמרו עליו על 'אחר':

בשעה שהיה עומד מבית המדרש, הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו.

שאל נימוס הגרדי את רבי מאיר:

כל עמר דנחית ליורה סליק?

אמר ליה:

כל מאן דהוה נקי אגב אימיה - סליק.

כל דלא הוה נקי אגב אימיה - לא סליק.

רש"י

מאי דרש. מהיכן הבין מקום השכינה שנוהר שלא הציץ שם אי"נ שלא טעה כמו שטעה אחר: **דוגמא.** דבר היכר העומד לדוגמא להראותו לומר כזה עשה לי ואין זה אלא דבר הניכר אף כאן מקומו ניכר:

20. טו, ב - טז, א

"רבי עקיבא עלה בשלום וירד בשלום, ועליו הכתוב אומר: 'משכני אחריה נרוצה'"⁴⁴ (שיר השירים א, ד).
ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להם הקדוש ברוך הוא: הניחו לזקו זה, שראוי להשתמש בכבודי".

טז, א מאי דרש?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
"ואתה מרבבת קדש" (דברים לג, ב),
 אות הוא ברבבה שלו.

ורבי אבהו אמר:
"דגול מרבבה" (שיר השירים ה, י) - דוגמא הוא ברבבה שלו.

וריש לקיש אמר:
"ה' אבאות שמו" (ישעיהו מח, ב) - אדון הוא בצבא שלו.

ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
**"לא ברוח ה',
 ואחר הרוח רעש לא ברעש ה',
 ואחר הרעש אש לא באש ה',
 ואחר האש קול דממה דקה"**
"והנה ה' עובר"⁴⁵ (מלכים א' יט, יא-יב).

⁴⁴ משכני אחריה נרוצה הביאני המלך חדרין

⁴⁵ יא ואמר צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עבר ורוח גדולה ותזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'. יב ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה.

21. טז, א

תנו רבנן:

"ששה דברים נאמרו בשדים:
שלשה כמלאכי השרת,
ושלשה בבני אדם.

"שלשה כמלאכי השרת":
יש להם כנפים כמלאכי השרת,
וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת,
ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת.

"יודעין" סלקא דעתך?!

אלא, שומעין מאחורי הפרגוד, כמלאכי השרת.

"ושלשה בבני אדם":
אוכלין ושותין בבני אדם,
פרין ורבין בבני אדם,
ומתים בבני אדם.

ששה דברים נאמרו בבני אדם:
שלשה כמלאכי השרת,
שלשה כבהמה.
"שלשה כמלאכי השרת":
יש להם דעת כמלאכי השרת,
ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת,
ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת.
"שלשה כבהמה":
אוכלין ושותין כבהמה,
ופרין ורבין כבהמה,
ומוציאין רעי כבהמה."

רפ"י

ומה למטה. והרי אמר ומתחת
זרועות עולם (דברים לג) ואם
שאל מי סבלן לא חס על כבוד
קונו לייטי עלה במערבא לא
גרסינן לה:

22. טז, א

"כָּל הַמְּסַתְּבֵל בְּאַרְבַּעַה דְּבָרִים - רְתוּי לֹו שְׁלֵא בָּא לְעוֹלָם."

בְּשִׁלְמוֹא מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה מַה לְאַחֹר - לְחַיִּי.
אַלְא לְפָנִים - מַאי דְהָוָה הָוָה!

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו:
מושל למלך בשור ודם שאמר לעבדיו: בְּנוּ לִי פְלִטְרִין גְּדוֹלִים עַל הָאִשְׁפָּה,
הִלְכוּ וּבְנוּ לוֹ.
אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה.

23. טז, א

רַס"י

כאלו דוחק רגלי השכינה. אומר בלבו אין השכינה כאן וכתוב והארץ הדום רגלי: **למקום שאין מכירין אותו.** אין דעתו גסה עליו ושמא יקל כח יצרו וגם אם יחטא. אין אדם נותן לב לפי שאינו חשוב בעיניהם וכן בלבוש שחורים: **דמצי כייף ליה ליצריה.** ובוטח על שהוא נחבא בסתר כאילו דוחק הרגלים: היכא דלא מצי כייף ליה ליצריה טוב לו בצינעא מפרהסיא: **ומברכין את העם בשם המפורש.** שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם:

"כָּל שְׂלֵא חָסַע עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ - רְתוּי לֹו שְׂלֵא בָּא לְעוֹלָם".

מאי היא?

רבי אבא אמר:
זה המסתכל בקשת.

רב יוסף אמר:
זה העובר עבירה בסתר.

"מסתכל בקשת" -

דכתיב: **"כַּמְרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעֵינַי בְּיוֹם הַגִּשְׁם, כִּן מְרָאָה הַנֶּגַה סָבִיב הוּא מְרָאָה דְמוּת כְּבוֹד ה'"** (יחזקאל א, כח).

"רב יוסף אמר:
זה העובר עבירה בסתר".

כְּדַרְבֵּי יִצְחָק.
דאמר רבי יצחק:
כָּל הָעוֹבֵר עַבְרָה בְּסֵתֵר כְּאִילוּ דוֹחֵק רְגְלֵי שְׂכִינָה,
שְׁנַאֲמַר: **"כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְּאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רְגְלֵי"** (ישעיהו סו, א).

איני?

והאמר רבי אלעא הָקוּ:
אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו,
ילך למקום שאין מכירין אותו,
וילבש שחורין,
ויתעטף שחורין,
ויעשה מה שלבו חפץ,
ואל יחלל שם שמים בפרהסיא!

לָא קִשְׂיָא:
הא - דמצי כייף ליה ליצריה.
הא - דלא מצי כייף ליצריה.

דרש רבי יהודה ברבי נחמני מתוך גמניה דריש לקיש:
כל המסתכל בשלשה דברים - עיניו כהות:
בקשת,
בנשיא,
ובכהנים.

"בקשת".
דכתיב: **"כַּמְרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעֵינַי בְּיוֹם הַגִּשְׁם ... הוּא מְרָאָה דְמוּת כְּבוֹד ה'"**⁴⁶ (יחזקאל א, כח).

"בנשיא".
דכתיב: **"וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו"** (במדבר כז, ב). והדבר השלישי, בכהנים הוא

[ובכהנים].

המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים,
שהיו עומדין על דוכן ומברכין את ישראל בשם המפורש.

⁴⁶ כַּמְרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעֵינַי בְּיוֹם הַגִּשְׁם כִּן מְרָאָה הַנֶּגַה סָבִיב הוּא מְרָאָה דְמוּת כְּבוֹד ה'

24. טז, א

דרש רבי יהודה ברבי נחמני מתוך גמניה דריש לקיש:

מאי דכתיב: "אל תאמינו ברע אל תבטחו באלוף" (מיכה ז, ה)?

אם יאמר לך יצר הרע: חטוא והקדוש ברוך הוא מוחל - אל תאמן,

שנאמר: "אל תאמן ברע",

ואין "רע" אלא יצר הרע,

שנאמר: "כי יצר לב האדם רע" (בראשית ח, כא),

ואין "אלוף" אלא הקדוש ברוך הוא,

שנאמר: "אלוף נערי אתה" (ירמיהו ג, ד).

שָׁמָא תִּיאָמַר מִי מַעִיד בֵּי?

אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו,

שנאמר: "כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה" (חבקוק ב, יא)

וחכמים אומרים:

נשמתו של אדם מעידה בו,

שנאמר: "משכבת חיקך שמר פתחי פיך" (מיכה ז, ה) -

אי זו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם? הוי אומר זו נשמה.

רבי זריקא אמר:

שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו,

שנאמר: "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך" (תהלים צא, יא).

ויש אומרים⁴⁷:

אבריו של אדם מעידין בו,

שנאמר: "ואתם עדי נאם ה' ואני אל" (ישעיהו מג, יב).

רס"י

אל תאמינו ברע. האומר לך
חטא:

ואל תבטחו באלוף. לומר
שימחול:

וכפיס. חתיכת עץ כמו כפיסין
בבבא בתרא (דף ב.):

אתם עדי. הוא מעיד בעצמו בכל
עונות שאוכיח בפניו:

.25 טז, א-ב

רס"י

מתני'

יוסי בן יועזר אומר שלא
 לסמוך. ביי"ט וזו היא מחלוקת
 ראשונה שהיתה בחכמי ישראל:
 יהושע בן פרחיה. כולן דור אחר
 דור:
 יצא מנחם. בגמרא מפרש להיכן
 יצא:
 נכנס שמאי. להיות אב ב"ד
 תחתיו:
 הראשונים. שהזכרו ראשון
 בכל זוג וזוג היו נשיאים:

גמ'

עד זומם. שלא הוזם אלא הוא
 לבדו:
 עד שיהרג הנדון. קודם הזמה
 ואחר כך הוזמו שהיו דורשין
 נפש בנפש האמור בעדים זוממין
 אמרו להן חכמים והלא כבר
 נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו
 ועדיין אחיו קיים ולמה נאמר
 נפש בנפש שאין נהרגין עד
 שיגמר הדין של נידון קודם
 שהוזמו:
 ואין לוקין. אם העידוהו שחייב
 מלקות בכולהו גרסי' עד שיזומו
 שניהן ובמסכת מכות יליף לה
 מקראי והנה עד שקר העד ואמר
 מר כל מקום שנאמר עד הרי
 כאן שנים:
 אלא בפני שמעון. שאם יטעה
 ילמדהו:

מתניתין

יוסי בן יועזר אומר: שלא לסמוך.
 יוסף בן יוחנן אומר: לסמוך.

יהושע בן פרחיה אומר: שלא לסמוך.
 ניתאי הארבל אומר: לסמוך.

יהודה בן טבאי אומר: שלא לסמוך,
 שמעון בן שטח אומר לסמוך.

שמעיה אומר: לסמוך,
 אבטליון אומר: שלא לסמוך.

הלל ומנחם לא נחלקו.

יצא מנחם ונכנס שמאי,

שמאי אומר: שלא לסמוך,

הלל אומר: לסמוך.

הראשונים - היו נשיאים,

ושניים להם - אבות בית דין.

טז,

גמרא

תנו רבנן:

"שלושה מזוגות הראשונים שאמרו שלא לסמוך,

ושנים מזוגות האחרונים שאמרו לסמוך.

הראשונים - היו נשיאים,

ושניים להם - אבות בית דין,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

יהודה בן טבאי - אב בית דין,

ושמעון בן שטח - נשיא".

מאן תנא להא דתנו רבנן?

"אמר רבי יהודה בן טבאי:

אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם, להוציא מלבן של צדוקין.

שהיו אומרים: אין עדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון.

אמר לו שמעון בן שטח:

אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי,

שהרי אמרו חכמים:

אין עדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם.

ואין לוקין - עד שיזומו שניהם,

ואין משלמין ממון - עד שיזומו שניהם.

מיד קבל עליו יהודה בן טבאי שאינו מורה הלכה אלא בפני שמעון בן שטח.

כל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג,

והיה קולו נשמע.

בסבורין העם לומר שקולו של הרוג הוא.

אמר להם: קולי הוא, תדעו, שלמחר, הוא מת,

ואין קולו נשמע".

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:

ודלמא פייסי פייסיה, או בדינא תבעיה.

מני הא?

אי אמרת בשלמא: רבי מאיר, דאמר שמעון בן שטח אב בית דין, רבי יהודה בן טבאי נשיא -

היינו דקא מורי הלכה בפני שמעון בן שטח.

אלא אי אמרת: רבנן דאמרי: יהודה בן טבאי אב בית דין, שמעון בן שטח נשיא -

אב בית דין בפני נשיא מי מורה הלכה??

רש"י

היינו דקא מורה הלכה בפני
 שמעון. דמדקאמר מיד קיבל כו'
 שמע מינה דעד השתא אורי
 בפניו:
 ומאי קיבל. לאו דעד השתא
 הורה דודאי לא הורה בפניו
 מימיו וכשהרגו לעד זומם לא
 היה שמעון שם:
 לא מצטרפינא. לישב בדין אלא
 בהדי שמעון:

לא,
 מאי "קיבל עליו" דקאמר?
 לאצטרופי,
 דאפילו אצטרופי נמי לא מצטרפינא.

26. טז, ב

רש"י

סיריקון. לבוש בגדי מלכות:

"יֵצֵא מִנְחָם וְנִכְנַס שְׂמַאי".

לְהִיכֹן יֵצֵא?

אֲבִי אָמַר:
יֵצֵא לְתַרְבוּת רְעָה.רַבָּא אָמַר:
יֵצֵא לְעִבּוּדַת הַמֶּלֶךְ.תַּנְיָא נְמִי הָכִי:
**"יֵצֵא מִנְחָם לְעִבּוּדַת הַמֶּלֶךְ,
וְיֵצֵאוּ עִמּוֹ שְׂמוֹנִים זֹגוֹת תְּלֻמִּידִים לְבוּשֵׁי סִרְיָקוֹן".**

27. טז, ב

רפ"י

אינה אלא משום שבות. דתנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה דף לו:) והאי נמי משתמש בבעלי חיים הוא שסומך עליה בכל כחו כדאמרינן לקמן:

שבות דמצוה. נמי תנינא במתניי ומאי אשמעינן רבי יוחנן:

לאפוקי ממאן דאמר. במסכת ביצה (דף כ.) בסמיכה עצמה פליגי ומאן דאסר לאו משום שבות אסר אלא משום דסבירא ליה דשלמי חובה לא בעו סמיכה דכי כתב וסמך בשלמי נדבה כתיב וחובה מנדבה לא גמרינן קא משמע לן רבי יוחנן דטעמא משום שבות הוא וסמיכתן לעולם מצוה:

שמע מינה. מדאוקי רבי יוחנן טעמא משום שבות סמיכה דקדשים בכל כחו בעינן והוה ליה משתמש בבעלי חיים: **דבר אל בני ישראל.** אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וכתוב בההוא עניינא וסמך:

אבא אלעזר. כך שמו:

אקפו ידיכו. לשון וקפא הקילו ידיכם אקפו לשון דבר הצף ואין מכביד כדמתרגמינן ויצף הברזל וקפא ברזלא (מלכים ב' ו):

שמע מינה. מדרבי יוחנן דאוקי טעמא משום שבות צדדין אסורין ואע"ג דגבי שבות רכיבה אמרינן. הוא הדין לכל שימוש ואפילו במקום שאינו עשוי להשתמש כגון צידי הבהמה והוא הדין צידי האילן ופליגי אמוראי בהא מילתא במסכת שבת בפרק בתרא (דף קנד:):

לסמוך. דהא ראש הבהמה כצדדין דמי:

דבהדי גבה. שווה לגובה הגב של בהמה:

כגבה של בהמה דמי. והראש שווה בגובה לגב הבהמה:

אמר רב שמו בר אבא אמר רבי יוחנן: לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך, שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות, ונחלקו בה גדולי הדור.

פשיטא?

שבות מצוה אצטריכא ליה.

הא נמי פשיטא!

לאפוקי ממאן דאמר⁴⁸ בסמיכה גופה פליגי, קא משמע לן: בשבות הוא דפליגי.

אמר רמי בר חמא:

שמע מינה: סמיכה בכל כחו בעינן.

דאי סלקא דעתך: לא בעינן בכל כחו, מאי קא עביד? ליסמוך!

מיתבי:

"**דבר אל בני ישראל ... וסמך**"⁴⁹ (ויקרא א, ב-ד).

בני ישראל סומכין,

ואין בנות ישראל סומכות.

רבי יוסי ורבי שמעון⁵⁰ **אומרים:**

בנות ישראל סומכות רשות.

אמר רבי יוסי:

סח לי אבא אלעזר:

פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים, והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים. לא מפני שסמיכה בנשים, אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים."

ואי סלקא דעתך סמיכה בכל כחו בעינן, משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים! אלא לאו שמע מינה לא בעינן בכל כחו!

לעולם אימא לך בעינן בכל כחו,

דאמר להו אקפו ידיכו.

אי הכי, "לא מפני שסמיכה בנשים", תיפוק ליה דאינה לסמיכה כלל!

אמר רבי אמי:

חדא ועוד קאמר,

חדא דליתא לסמיכה כלל,

ועוד כדי לעשות נחת רוח לנשים.

אמר רב פפא:

שמע מינה: צדדין אסורין,

דאי סלקא דעתך: 'צדדין מותרין' - לסמוך לצדדין!

אלא לאו שמע מינה: צדדין אסורין.

יא, רב אשי אמר:

אפילו תימא: 'צדדין מותרין',

כל דבהדי גבה כגבה דמי.

⁴⁸ דעת רבי יוסי בר יהודה האם סמיכה מצוה בשלמי חגיגה (ביצה כ.).

⁴⁹ **ב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי-קריב מקם קרבן לה' מן-הבהמה מן-הבקר ומן-הצאן תקריבו את-קרבנכם. ג** אם-עלה קרבנו מן-הבקר וזכר תמים קריבנו אל-פתח אהל מועד יקריב אותו לרצנו לפני ה'. ד וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו.

⁵⁰ גירסת הגהות הגר"א, ועל פי המקבילה בר"ה לג. וחולין פה.

רָש"י

מתני' מביאין שלמים. ביו"ט שהן אכילת הדיוט: ואין סומכין עליהן. כדאמרין אלא סומך עליהן מערב יו"ט ושוחטן ביו"ט דלא בעינן תכף לסמיכה שחיטה: אבל לא מביאין עולות. באותן שיכול להביא לאחר יו"ט דכתיב הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב) לכם ולא לגבוה: יום טבוח. של קרבנות ראייה וחגיגה של יו"ט לאחר השבת שאין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת: אין לה יום טבוח. אינה צריכה יום טבוח שמותר להקריב ביו"ט: אין כהן גדול מתלבש בכלים. נאים בביתו ובשוק ולא בשעת עבודה קאמר ולא בבגדי כהונה קאי אלא שלא יתנאה באותו היום שיום טבוח של עצרת אחר שבת שיבינו הכל שאינו היום יו"ט מפני הצדוקין שהיו אומרים עצרת אחר שבת:

גמ' מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה. כדריבין קראי בפ"ק (דף ט.) (בחג) הסוכות וה"ה לחג המצות שהרי אף הוא שבעת ימים: פז"ר קש"ב. פייס זמ"ן רג"ל קרב"ן ש"יר ברכ"ה פייס לענין פרי החג כל שבעת ימי החג אין מפייסין עליהן אלא לפי חשבון המשמרות לפי סידור מקריבין אותן כדתנן במסכת סוכה (דף נה:) מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר ופר של שמיני מפייסין עליו איזהו מן המשמרות יקריבנו זמן שהחינו רגל שיש לו שם רגל בפני עצמו ואינו קרוי סוכות קרבן שאין בהמות קרבנותיו כסדר פרי החג שפרי החג מתמעטין והולכין וכבשיהן י"ד בכל יום ואילים שנים ובשמיני פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שיר אין שיר קרבנותיו כסדר שיר של ימות החג ואינו מדבר מענין פרשיות של הומבה"י (סוכה נה.) שהוא סימן לשיר של ימות החג ברכה שהיו מברכים את המלך זכר לשלמה שנאמר בו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (מלכים א ח):

תפשת מרובה לא תפשת. כל מקום שתמצא שני דרכים אחד תופש מרובה ואחד תופש מועט טוב לך לתפוש את המועט שאפילו היה לך לתפוש את המרובה ותתפוש את המועט תפסתך תפסה שיש בכלל המרובה המועט אבל אם תתפוש המרובה והיה לך לתפוש המועט נמצאת שתפשת שלא כדת:

טעון לינה. מוצאי י"ט: ופנית בבקר. שהוא חול המועד דאילו ביו"ט תחומין אסור:

מִתְנִיתִין

בית שמאי אומרים: מביאין שלמים, ואין סומכין עליהם, אבל לא עולות. ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות, וסומכין עליהם.

עצרת שחל להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים: יום טבוח אחר השבת. ובית הלל אומרים: אין יום טבוח אחר השבת. ומזדים שאם חלה להיות בשבת, שיום טבוח אחר השבת.

אין כהן גדול מתלבש בכליו, ומוותרין בהספד ובתענית, שלא לקיים דברי האמורין: עצרת אחר השבת.

גְּמָרָא

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה? שנאמר: "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות"⁵¹ (דברים טז, טז), מקיש "חג השבועות" ל"חג המצות": מזה חג המצות - יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות - יש לה תשלומין כל שבעה. ואימא: מקיש ל"חג הסוכות", מזה חג הסוכות - יש לה תשלומין כל שמונה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שמונה!

שמיני רגל בפני עצמו הוא.

אימור דאמרי שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי לענין פז"ר קש"ב, אבל לענין תשלומין - תשלומין דראשון הוא. דתנן:

"מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג - חוגג את כל הרגל, יום טוב האחרון" (חגיגה ט.)!

תפשת מרובה - לא תפשת, תפשת מועט - תפשת.

אלא, למאי הלכתא כתביה רחמנא "חג הסוכות"?

לאקושי לחג המצות, מזה חג המצות - טעון לינה, אף חג הסוכות - טעון לינה.

והתם מנלן?

י,ב דכתיב: "ופנית בבקר והלכת לאהליך" (דברים טז, ז).

29. יז, ב - יח, א

רש"י

אין לה יום טבוח כלל. אם לא
הקריבם ביו"ט עוד אין להן
תשלומין:
אבל בהא. בעצרת שחל להיות
בערב שבת אימא מודו לבייה
ויקרבו ביו"ט דהא מחר שבת
היא ולא קרבי ומתוך שאתה
מתיימש מהן אתה בא לפשוע
שלא תקריבם עוד:
מנה ימים. שלשים יום:
וקדש חדש. למוספין:
מנה ימים. חמשים יום:
וקדש עצרת. בקרבנותיו:
מה חדש. קדושתו באחד
ממנויו:

["אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:

מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבועה?

שנאמר: "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות"⁵² (דברים טו, טז),

מקיש "חג השבועות" ל"חג המצות":

מה חג המצות - יש לה תשלומין כל שבועה,

אף חג השבועות - יש לה תשלומין כל שבועה"].

תנן:

"עצרת שחל להיות ערב שבת,

בית שמאי אומרים:

יום טבוח אחר השבת,

ובית הלל אומרים:

אין לה יום טבוח."

מאי לאו אין לה יום טבוח כלל!

לא, שאינה צריכה יום טבוח.

ומאי קא משמע לן דמקריבין ביומיה?

הא אפליגו בה חדא זימנא!

דתנן:

"בית שמאי אומרים:

מביאין שלמים, ואין סומכין עליהם,

אבל לא עולות.

ובית הלל אומרים:

מביאין שלמים ועולות, וסומכין עליהם!"

צריכא,

דאי אשמעינן בהא,

בהא קא אמרי בית שמאי, משום דאפשר למחר.

אבל הכא, אימא מודו להו לבית הלל.

ואי אשמעינן בהא,

בהא קאמרי בית הלל, משום דלא אפשר למחר,

אבל בהא אימא מודו לבית שמאי,

צריכא.

תא שמע:

"מי שלא חג,

שבועת ימי הפסח, ושמונת ימי החג, ויום טוב הראשון של עצרת - שוב אינו חוגג."

מאי לאו יום טוב של עצרת!

לא, יום טבוח.

אי הכי, ניפשוט מינה דחד יום טבוח!

אימא: ימי טבוח.

תא שמע:

דתני רבה בר שמואל:

"אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש,

מנה ימים וקדש עצרת.

מה חדש למנויו, אף עצרת למנויה."

מאי לאו גמר מחדש,

מה חדש יום אחד - אף עצרת יום אחד!

⁵² שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך... בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות

רש"י

אף עצרת. קדושתו באחד ממנוייה:
 האמר אב"י. במסכת מנחות מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי:
 דבי ר"א בן יעקב תנא. מהכא נפקא לן תשלומין לעצרת:
 וקראתם בעצם היום הזה. ובחג השבועות כתיב וסמך ליה ובקצרכם את קציר ארצכם שאתה קורא מקרא קדש וקוצר:
 הוי אומר זה עצרת. דהני קראי בעצרת כתיבי:
 אלא לתשלומין. לאחר יו"ט קאי וקורא אותן מקרא קדש לענין תשלומין ומותרין במלאכה:
 לא ידענא. כמה ימים יהיו לתשלומין קמ"ל דרבי אלעזר מה חג המצות שבעה אף כאן שבעה:
 וחג הקציר בכורי מעשיך. בחג שבועות כתיב:
 ה"נ חג הבא בזמן קצירה. קאמר ולא חוגג וקוצר בו אתא לאשמועינן:

אמר רבא:

ותסברא?! אטו עצרת יומי מנינן, שבועי לא מנינן?

והאמר אב"י:

מצוה למימני יומי, דכתיב: "תספרו חמשים יום"⁵³ (ויקרא כג, טז),

ומצוה למימני שבועי, דכתיב: "שבעה שבועות תספר לה"⁵⁴ (דברים טז, ט).

ועוד: "חג שבועות" (דברים טז, י) כתיב.

דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא:

"אמר קרא: וקראתם"⁵⁵ (ויקרא כג, כא),

"ובקצרכם"⁵⁶ (ויקרא כג, כב),

איזהו חג שאתה קורא וקוצר בו?

הוי אומר זה חג עצרת.

אימת?

אילימא ביום טוב - קצירה ביום טוב מי שרי?!

אלא לאו לתשלומין.

ואף על גב דאיתמר דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא, אצטריד דרבי אליעזר בן יעקב.

דאי מדרבי אלעזר אמר רבי אושעיא,

הוה אמינא: מה תשלומין של חג המצות - אסור בעשיית מלאכה,

אף תשלומי עצרת - נמי אסור בעשיית מלאכה,

קמשמע לן: רבי אליעזר בן יעקב.

ואי מדרבי אליעזר בן יעקב,

לא ידענא כמה,

קא משמע לן דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא.

יהא

וריש לקיש אמר:

"וחג הקציר" (שמות כג, טז) - איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו?

הוי אומר זה עצרת.

אימת?

אילימא ביום טוב - קצירה ביום טוב מי שרי?!

אלא לאו לתשלומין.

אמר רבי יוחנן:

אלא מעתה "חג האסיף" (שמות כג, טז) - אי זהו חג שיש בו אסיפה?

הוי אומר זה חג הסוכות.

אימת?

אילימא ביום טוב - מלאכה ביום טוב מי שרי?!

אלא בחולו של מועד - חולו של מועד מי שרי?!

אלא, חג הבא בזמן אסיפה,

הכא נמי, חג הבא בזמן קצירה!

⁵³ עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום

⁵⁴ שבעה שבועות תספר לה מהחל חרמש בקמה

⁵⁵ וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו

⁵⁶ ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלהיכם

30. יח, א

כ"ז

מכלל דתרוייהו סבירא להו: רבי יוחנן אסיפה בחולו של מועד מי שרי ולא מהדר ליה ריש לקיש אין מכלל דתרוייהו סבירא להו אסור:

את חג המצות תשמור שבעת ימים וגו'. לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. דרוש ביה את חג המצות תשמור וכל תשמור אזהרת לא תעשה הוא שומריהו מן המלאכה: ששת ימי בראשית ימי כל שבוע ושבוע בין שתי שבתות הן יושבין הרי קדושה לפנייהן ולאחריהן:

ראש חדש יוכיח כו'. אף אתה אל תתמה על חולו של מועד כו':

כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו'. וסמך ליה שבעת ימים תקריבו אשה:

לימד על חולו של מועד וכו'. והכי דריש ביה לא תעשו שבעת ימים ובחג הסוכות כתיב ועליה קיימא הך מתניתא בתורת כהנים:

מקראי קדש. משמע: קדשיהו בעשיית מלאכה:

עצור ממלאכה. כדכתיב בהאי קרא גופיה: לא תעשה מלאכה:

הא הרי לא מסרן הכתוב אלא לחכמים. כלומר מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכולן ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים היודעים להבין על איזהו להטיל ההיתר ועל אי זו להטיל האיסור והם יאמרו אי זהו י"ט על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה ועל חולו של מועד יגידו לך אי זו מלאכה אסורה דבר שאינו אבד ואיזו מלאכה מותרת דבר האבד:

מכלל דתרוייהו סבירא להו: רחולו של מועד - אסור בעשיית מלאכה.

מנהגי מילי?

דתנו רבנן:

"את חג המצות תשמור שבעת ימים" (שמות כג, טו),
לימד על חולו של מועד - שאסור בעשיית מלאכה,
דברי רבי יאשיהו.

רבי יונתן אומר:

אינו צריך.

קל וחומר: ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לפנייהן ולאחריהן - אסור בעשיית מלאכה, חולו של מועד שיש קדושה לפנייהן ולאחריהן - אינו דין שיהא אסור בעשיית מלאכה.

ששית ימי בראשית, יוכיח,

שיש קדושה לפנייהן ולאחריהן, ומותרין בעשיית מלאכה!

מה לששית ימי בראשית, שאין בהן קרבן מוסף,

תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף!

ראש חדש יוכיח,

שיש בו קרבן מוסף, ומותר בעשיית מלאכה!

מה לראש חדש שאין קרוי "מקרא קדש",

תאמר בחולו של מועד שקרוי "מקרא קדש",

הואיל וקרוי "מקרא קדש" דין הוא שאסור בעשיית מלאכה."

תניא אידך:

"כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כג, לה),

לימד על חולו של מועד - שאסור בעשיית מלאכה,

דברי רבי יוסי הגלילי.

רבי עקיבא אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר: "אלה מועדי ה'"⁵⁷ (ויקרא כג, ב),

במה הכתוב מדבר?

אם בראשון הרי כבר נאמר: "שבתון", אם בשביעי הרי כבר נאמר: "שבתון",

הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד,

ללמדך שאסור בעשיית מלאכה."

תניא אידך:

"ששית ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה"⁵⁸ (דברים טז, ח),

מה "שביעי" - עצור, אף ששית ימים - עצורין.

אי, מה "שביעי" עצור בכל מלאכה, אף ששית ימים עצורין בכל מלאכה?

תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת" - השביעי - עצור בכל מלאכה,

ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה.

הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים,

לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר,

איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת."

⁵⁷ אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים

⁵⁸ ששית ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה

31. יח, א

"וּמִוֹתְרֵין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית שְׁלֵא לְקַיִים אֶת דְּבָרֵי הָאוּמְרִין עֲצַרְת לְאַחַר הַשַּׁבָּת".

וְהִתְנִיא⁵⁹:

"מַעֲשֵׂה וּמַת אֶלְכֶסָא בְּלוּד,

וְנִכְנְסוּ בֵּל יִשְׂרָאֵל לְסוּפְדוֹ,

וְלֹא הִנִּיחָם רַבִּי טַרְפוֹן,

מִפְּנֵי שְׂיֹום טוֹב שֶׁל עֲצַרְת הָיָה".

יֹום טוֹב סְלֵקָא דְעַתְדָּ?!

אֵי בְיוֹם טוֹב מִי קָאָתוּ?!

אֶלָּא אֵימָא: מִפְּנֵי שְׂיֹום טְבוּחַ הָיָה!

לָא קִשְׂיָא:

כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהֵיטִיב אַחַר הַשַּׁבָּת.

כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהֵיטִיב בַּשַּׁבָּת.

רַטְי

וְלֹא הִנִּיחוּ ר' טַרְפוֹן. וּמִתְנִי תְנִי
שְׁמוֹתֵיהֶם בְּהֶסְפֵּד:
בִּי"ט שֶׁחָל לְהֵיטִיב בַּשַּׁבָּת. שְׂיֹום
טְבוּחַ אַחַר שַׁבַּת מוֹתֵר בְּהֶסְפֵּד
מִפְּנֵי הָאוּמְרִים עֲצַרְת אַחַר שַׁבַּת
וְהָאֵי דְאַלְכֶסָא בְּלוּד יו"ט שֶׁחָל
לְהֵיטִיב בְּחוּל הוּא דְאֵין יוֹם טְבוּחַ
שֶׁלֹּו בְּאֵי בַּשַּׁבָּת:

32. יח, ב

רפ"י

מתני'

נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. די להן
בנטילה דכלי שאין בו אלא רביעית מים:
ולקודש מטבילין. אבל לאכול שלמים או חטאת
ואשם לכהנים יש מעלה שצריך להטביל ידים
בארבעים סאה ואע"פ שאין אלא סתם ידים
שלא נגעו בטומאה דאורייתא המטמאה את כל
הגוף:

ולחטאת. ליגע במי חטאת מים המקודשים
באפר פרה לחזות מהן על טמאי מתים יש מעלה
יתירה שאם נטמאו ידיו באחת מן הדברים
המטמאין את הידים ולא את הגוף כגון וולד
הטומאה וכגון ספר וכל טומאות שהן מדברי
סופרים: **נטמא הגוף.** וכל הגוף צריך טבילה וכל
מעלות הללו שזה גבוה מזה מדברי סופרים
והאי דנקט להו הכא גבי הלכות הרגל. לפי שיש
בסופן הלכות רגל שעמי הארץ חשובין טהורים
ברגל ולא בשאר ימות השנה בסוף חומר בקדש:
טבל לחולין הוחזק לחולין. ועוד זו מעלה טבל
לחולין הוחזק לחולין כלומר נתכוין לטבול לשם
חולין:

אסור למעשר. הוחזק לשון כוונה כלומר נתכוין
להעמיד גופו בחזקת טהור לחולין:
למעשר. למעשר שני הנאכל בירושלים:
ולא הוחזק. לא נתכוון לשם טבילת טהרה אלא
לרחיצה בעלמא:

מדרס. אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמדרס
הזב שטמא אדם וכלים כדכתיב ואיש אשר יגע
במשכבו יכבס בגדיו (ויקרא טו):
לפרושין. לאוכלי חוליהן בטהרה:
לאוכלי תרומה. כהנים וכל אלו מעלות מדברי
סופרים שאמרו שאין שמירת טהרתן של אלו
חשובה שמירה אצל אלו ומתוך שהן אלו אצל
אלו כאילו לא שמרוהו גזרו בהן בבגדיהן שמא
ישבה בהן אשתו נדה והרי הן מדרס הנדה הכי
מפרש לה בפרק השוחט:

גמ'

בכורים. קרויין תרומה דאמר מר ותרומת ידך.
אלו הבכורים (מכות דף יז.) לכך הן כתרומה:
חייבין עליהן מיתה. זר האוכלן מזיד דכתיב
ומתו בו כי יחללוהו וסמיך ליה וכל זר לא יאכל
קדש וכל הענין מדבר בתרומה:
וחומש. האוכלן שגוג דכתיב ואיש כי יאכל קדש
בשגגה ויסף חמישיתו עליו (ויקרא כב):
ואסור לזרים. בלאו:
והן נכסי כהן. לקדש בהן את האשה וליקח
בדמיהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה:
ועולין באחד ומאה. אבל בפחות אין עולין אלא
כל החולין אסור לזרים:
וטעונון רחיצת ידים. לפי שהשני עושה שלישי
וידים גזרו עליהם טומאת שני לפיכך פוסלות
את התרומה אם לא נטלן:
והערב שמש. אם נטמא טומאה דאורייתא
וטבל. אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו
ביבמות (דף עד.): ילפינן מקראי:
מה שאין כן במעשר. אין מיתה ואין חומש
[ואין] אסור לזרים שהרי כל עצמו נאכל לזרים
וחומש שמוסיף בפדיונו לא איירי בחומש הכא
כי האי גוונא דאין בתרומה פדיון ונכסי הדיוט
נמי לא הוי לקנות בו עבדים וקרקעות דלא ניתן
אלא לאכילה ושתיה וסיכה ואין טעון רחיצת
ידים שאין השני פוסל בו לעשות שלישי ואינו
טעון הערב שמש דקיי"ל טבל ועלה אוכל במעשר
ומקראי ילפינן לה ביבמות פרק הערל:

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים. כל שהוא
טהור מן התורה וחכמים גזרו עליו טומאה כל
הנך דאמרי במסכת שבת בפ"ק (דף יג.): אלו
פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון ואוכל
שני כו':

מטמא את הקודש. כלומר נתנו עליהן טומאת
שני לטומאה והשני מטמא את הקודש להיות
קרוי טמא ופוסל עליהן עוד את הרביעי:

ופוסל את התרומה. להיפסל היא עצמה אבל
אינה פוסלת אחר לעשות רביעי:
ומותר לחולין. לאוכל חולין מדלא קתני ואינו
פוסל את החולין ונקט לישנא דמותר אפילו
לאוכלן משמע:

יח, ב מתניתין

נוטלין לידים לחולין, ולמעשר ולתרומה.
ולקודש- מטבילין.
ולחטאת:
אם נטמאו ידיו - נטמא גופו.

טבל לחולין - הוחזק לחולין, אסור למעשר.
טבל למעשר - הוחזק למעשר, אסור לתרומה.
טבל לתרומה - הוחזק לתרומה, אסור לקודש.
טבל לקודש - הוחזק לקודש, אסור לחטאת.
טבל לחמור - מותר לקל.
טבל ולא הוחזק - כאילו לא טבל.

בגדי עם הארץ - מדרס לפרושין.
בגדי פרושין - מדרס לאוכלי תרומה.
בגדי אוכלי תרומה - מדרס לקודש.
בגדי קודש - מדרס לחטאת.

יוסף בן יועזר היה חסיד שבבנהונה,
והיתה מטפחתו - מדרס לקודש.

יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו,
והיתה מטפחתו מדרס לחטאת.

גמרא

חולין ומעשר מי בעו נטילת ידים?

ורמינהי:

"התרומה והביכורים חייבין עליהן:

מיתה,

וחומש,

ואסור לזרים,

והן נכסי כהן.

ועולין באחד ומאה,

וטעונון נטילת ידים,

והערב שמש.

הרי אלו בתרומה וביכורים,

מה שאין כן במעשר,

וכל שבן בחולין" (בכורים ב,א).

קשיא מעשר אמעשר!

קשיא חולין אחולין!

בשלקמא מעשר אמעשר - לא קשיא:

הא - רבי מאיר,

והא - רבנן.

דתנן:

"כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים - מטמא את הקודש,

ופוסל את התרומה,

ומותר לחולין ולמעשר,

דברי רבי מאיר.

וחכמים:

אוסרים במעשר" (פרה יא, ה).

רַש"י

באכילה. מתניי דמצריך נטילה באכילה: קאמר: **עד כאן לא פליגי כו'.** דקתני אסור במעשר לשון אכילה היא דאי בנגיעת שני לא פסיל במעשר דשמעינן לר' מאיר דאמר מותר באכילה ואיפליג עליה באכילה דמעשר ואילו בחולין כולהו מודו דמותר אפילו באכילה ומתניי מני: **כאן באכילה דפירי.** הא דקתני מה שאין כן במעשר באכילה דפירי קאמר ומיהו בתרומה בעי נטילה שאפילו במגעו הוא [פוסל] דשני פוסל את התרומה: **נוטל.** בכלי. מטביל. בארבעים סאה

אַלָּא חוּלִין אַחוּלִין קִשְׁיָא!

לֹא קִשְׁיָא:
כָּאן - בְּאַכִּילָה,
וְכָאן - בְּנִגְיָעָה.

מִתְקִיף לָהּ רַב שִׁימִי בַר אֲשִׁי:
עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבְּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר אֶלָּא בְּאַכִּילָה דְּמַעְשֶׁר,
אַבְל בְּנִגְיָעָה דְּמַעְשֶׁר וּבְאַכִּילָה דְּחוּלִין לֹא פְּלִיגִי!

אַלָּא: אִידִי וְאִידִי בְּאַכִּילָה,
וְלֹא קִשְׁיָא:
כָּאן - בְּאַכִּילָה דְּנֶהְמָא,
כָּאן - בְּאַכִּילָה דְּפִירֵי.

דְּאָמַר רַב נְחֶמְזֵן:
כֹּל הַנוֹטֵל יָדָיו לְפִירוֹת - הָרִי זֶה מְגַסֵּי הַרוּחַ.

33. יח, ב - יט, א

רז"י

כאן למעשר. בעי כוונה וכ"ש בתרומה: הכי גרסינן מה כלים דלא מיכווני אף אדם נמי דלא מיכוון:

חרדלית. ששוטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה ארבעים סאה והטובל בה לא עלתה לו טבילה משום דמקום קטפרס הוא מקום זקוף יותר מדאי ומי סאה שבו אינן במקום אחד ותנן הנצוק והקטפרס אינו חיבור (טהרות פ"ח מ"ט) ואף אם אינו קטפרס נמי אין טובלין בו לפי שאין מי גשמים מטהרים דרך זחילתן עד שיהו נקוין דרך אשבורן דתניא בת"כ אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא) המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן ורבינו האי גריס הרדלית:

ראשין. אחד מראשי הגל כשהוא מגיע לארץ:

כיפין. אמצעיתו של גל שעומד באויר כמין כיפה ואם הושיט כלים למעלה והטבילין בכיפה אינה טבילה כדמפרש ואזיל:

שאין מטבילין באויר. שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה:

ידיו טהורות. אע"פ שלא נתכוון:

ופירות אינן בכי יותן. דבעינן גבי הכשר יותן דומיא דכי יתן דניחא ליה:

ואם בשביל שידוחו ידיו. נתכוון ליטול פירות הרי הוא בכי יותן ומקבלין טומאה מעכשיו וכיון דנתכוון להדיח ידיו גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה שעל ידיה הדיח ידיו:

תנו רבנן:

"הנוטל ידיו:

נתבון - ידיו טהורות,
לא נתבון - ידיו טמאות.

וכו המטביל ידיו:

נתבון - ידיו טהורות,
לא נתבון - ידיו טמאות."

והתניא:

"בין נתבון בין לא נתבון - ידיו טהורות!"

אמר רב נחמן:

לא קשיא:

כאן - לחולין,

יטא, כאן - למעשר.

ומנא תימרא דחולין לא בעו כוונה?

דתנן:

"גל שנתלש ובו ארבעים סאה,

ונפל על האדם, ועל הכלים - טהורין" (מקוואות ה,ו).

קתני "אדם" דומיא ד"כלים",

מה כלים - דלא מכווני,

אף אדם - דלא מכוין.

וממאי?

דלמא ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל עסקינן,

וכלים דומיא דאדם,

מה אדם דבר כוונה,

אף כלים - דמכוין להו.

וכי תימא: ביושב ומצפה - מאי למימרא?

סלקא דעתך אמינא: ליגזור דלמא אתי למיטבל בחרדלית של גשמים,

אי נמי, נגזור ראשין אטו כיפין,

קא משמע לן דלא גזרינן!

ומנא תימרא דלא מטבילין בכיפין?

דתניא:

"מטבילין בדאשין, ואין מטבילין בכיפין,

לפי שאין מטבילין באויר."

אלא מהא,

דתנן:

"פירות שנפלו לתוך אמת המים,

ופשט מי שידיו טמאות ונטלן - ידיו טהורות,

ופירות - אינן ב"מי יותן"⁶⁰ (ויקרא יא, לא).

ואם בשביל שידוחו ידיו - ידיו טהורות,

והפירות הרי הן ב"מי יותן" (מכשירין ד,ז).

איתיביה רבה לרב נחמן:

"הטובל לחולין והוחזק לחולין - אסור למעשר."

⁶⁰ כי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם

כַּס"י

הוחזק אין. אם נתכוון הוא
דהויא טבילה לחולין:

"הוחזק" - אין,
לא הוחזק - לא!

הכי קאמר:
אף על פי שהוחזק לחולין - אסור למעשר.

איתיביה:

"טַבֵּל וְלֹא הוּחַזַק - כְּאִילוּ לֹא טַבֵּל".

מאי לאו כְּאִילוּ לֹא טַבֵּל כָּלֵל!

לא, כְּאִילוּ לֹא טַבֵּל לְמַעְשָׁר,
אבל טַבֵּל לְחוּלִין.

הוא סבר דְּחֵי קֵא מְדַחֵי לֵיה,
נִפְק דַּק וְאִשְׁכַּח,

דְּתַנָּא:

"טַבֵּל וְלֹא הוּחַזַק - אָסוּר לְמַעְשָׁר,

וּמוֹתֵר לְחוּלִין".

34. יט, א

רס"י

טבל. ויצא ועלה מן המים:
מחזיק עצמו. בטבילה שטבל
 כבר לכל מה שירצה:
מאי לאו אינו מחזיק כלל.
 כלומר בין שהחזיק עצמו בשעת
 טבילה בדבר קל בין שלא
 החזיק עצמו לכלום שוב אינו
 מחזיק: אם לא הוחזק לשום
 דבר שטבל סתם מחזיק לכל מה
 שירצה אבל אם הוחזק לקל
 אינו מוחזק לחמור דהא
 אינתיק ליה לדבר קל:

אמר רבי אלעזר:

טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה.

מיתיבי:

"עודה רגלו אחת בפנים, הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור,
 עלה - שוב אינו מחזיק".
 מאי לאו אינו מחזיק כלל!

לא,

עודה, אף על פי שהוחזק מחזיק,
 עלה, אם לא הוחזק - מחזיק,
 ואם הוחזק - אינו מחזיק.

35. יט, א-ב

רס"י

מאן תנא. דמשום עודנו במים חשיב ליה כתחילת טבילה ואע"פ שהוחזק מחזיק: **והשני טמא.** שהרי חסר השיעור במים שעל הראשון: **מחלוקת.** דרבי יהודה ורבנן כשהיתה טבילתו בשביל אחת ממעלות של חכמים כגון האונן והמחוסר כפורים שצריכין טבילה לקודש ואינו טמא טומאה דאורייתא בההיא קאמר רבי יהודה דמהני ליה רגליו של ראשון נוגעות במים דאמרינן גוד אחית מים שעליו כאילו הן במקוה: **והיינו דרבי פדת.** דאוקי לעיל הא דעודיהו כרבי יהודה ולא כרבנן אלמא לרבנן אפי' לגבי מעלות לא מהני עודיהו דהא חזקה דאמר הוחזק לקל אסור לחמור מעלות נינהו: **איכא דאמרי כו'. הכא גרסי** ופליגא דר' פדת דאילו לרב נחמן הא דעודיהו הוחזק לקל הוחזק לחמור דברי הכל הוא דהא לא פליגי רבנן עליה דר"י אלא מטומאה דאורייתא לטהרה: **צינורות.** שטווין בו זהב ועשוין כמין מזלג קטן מאד: **בראשו של ראשון.** בעודו במים: **גממיות.** גומות בנחל שיפולי הרים שקורין וולור"א בלע"ז וכן נחל איתן נחל ארנון תחתונה עליונה ואמצעית שנחל מדרון משופע הוא: **עוברת ביניהן.** ומחברתן: **ה"ג מאיר היה אומר מטבילין בעליונה.** ול"ג מכלל דר' יהודה וה"פ ר' יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה דאמר גוד אסיק את מי אמצעיתה למעלה ע"י חרדלית של גשמים להכשיר את העליונה וכל שכן דמטבילין בתחתונה דכיון דאית ליה גוד אסיק כ"ש דאית ליה גוד אחית ומדלא קתני ואני חולק עליו לומר כך וכך ש"מ דר' יהודה כר"מ ס"ל: **והא תניא.** דחלוק עליו וה"ג מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה אלמא פליג עליה: **אמר להו אי תניא.** בהדיא דחולקין תניא ונלך אחריה וחוזר אני בי ובלשון הכתוב בספרים איני יכול להעמידה דא"כ מתנייתא קשיין אהדדי ומאי חזית דציית לבתרייתא:

מאן תנא: "עודהו רגלו אחת בפנים"

אמר רבי פדת:
רבי יהודה היא.

דתנן:

"מקוה שנמדד ניש בו ארבעים סאה מכוננות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון - טהור, והשני - טמא. אמר רבי יהודה: אם היו רגליו של ראשון נוגעות בפנים - אף השני טהור" (מקוואות ז,ו).

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:
מחלוקת במעלות דרבנן,
אבל מטומאה לטהרה לדברי הכל - השני טמא.

והיינו דרבי פדת.

איכא דאמרי:
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:
מחלוקת מטומאה לטהרה,
אבל במעלות דרבנן - דברי הכל אף השני טהור.

ופליגא דרבי פדת.

אמר עולא:
בצי מיניה רבי יוחנן:
לרבי יהודה,
מהו להטביל מחטין וצינורות בראשו של ראשון?

גוד אחית - אית ליה לרבי יהודה,
גוד אסיק - לית ליה,
או דלמא: גוד אסיק נמי אית ליה?

אמר ליה:

תניתוה:

"ש"לש גממיות בנחל,
העליונה, התחתונה והאמצעית;
העליונה והתחתונה - של עשרים עשרים סאה,
והאמצעית - של ארבעים סאה,
וחרדלית של גשמים עוברת ביניהן.
רבי יהודה אומר:
מאיר היה אומר:
מטביל בעליונה".

והתניא:

"דבי יהודה אומר:

מטביל היה אומר:

מטביל בעליונה.

ואני אומר:

בתחתונה ולא בעליונה!"

אמר ליה:

אי תניא - תניא.

36. יט, ב

"הטובל לחולין - והוחזק לחולין [אסור למעשר]"

מני מתניתין?

רבנן היא,

דשני להו בין חולין למעשר.

אימא סיפא:

"בגדי עם הארץ - מדרס לפרושין.

בגדי פרושין - מדרס לאוכלי תרומה".

אתאן לרבי מאיר, דאמר: חולין ומעשר כהדדי ניהו.

רישא - רבנן, וסיפא - רבי מאיר!?

אין,

רישא - רבנן,

וסיפא - רבי מאיר.

רב אחא בר אדא מתני לה בסיפא: חמש מעלות,

ומוקי לה כולה כרבנן.

רש"י

רבנן היא. דפליגי עליה דר"מ
בכל הטעון ביאת מים מדברי
סופרים ואסרוהו במעשר:
מדרס לאוכלי תרומה. ולא אמר
מדרס למעשר:
חמש מעלות. פרושים ואוכלי
מעשר ואוכלי תרומה ואוכלי
קודש וחטאת:

37. יט, ב - כ, א

רפ"י

שנעשו על טהרת הקודש. אדם הרגיל לאכול קדשים מקבל עליו לאכול חוליו בטהרת הקודש כדי שיהו בני ביתו זהירין ובקיאין בטהרת הקודש:

מדלא קתני בהו מעלה. לומר בגדי פרושין האוכלין חוליהן בטהרת חולין מדרס לאוכלי חוליהן בטהרת הקודש שמע מינה בכלל קודש הן והא תנא ליה קודש:

דלמא. או כחולין דמו דלא מהני בהו מאי דאמר האי גברא דבטלה דעתו או כתרומה דמו דאיכא תנאי דפליגי במילתא כדמסיים ואזיל הלכך לא תנא בהו מעלה דאי דמו לחולין הא תני ליה חולין ואי דמו לתרומה הא תנן ליה במתניתין תרומה: **דתנן כו'** כלומר הא אשכחן תנאי דפליגי בה חד אמר כחולין וחד אמר כתרומה אבל כקודש לא אמרינן:

אמר רב מרי:

ששמע מינה: חולין שנעשו על טהרת הקודש - כקודש דמו.

ממאי?

כא, מדלא קתני בהו מעלה.

ודלמא האי דלא קתני בהו מעלה, דאי דמו לתרומה - הא תני תרומה! ואי דמו לחולין - הא תני לחולין! דתניא:

"חולין שנעשו על טהרת הקודש - הרי הן כחולין.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:

הרי הן כתרומה!"

אלא מסיפא:

"יוסי בן יועזר היה חסיד שבבנהונה, והיתה מטפחתו - מדרס לקודש.

יוחנן בן גודא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו, והיתה מטפחתו - מדרס לחטאת."

"לחטאת" - אין,

לקודש - לא!

אלמא קסבר: חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו.

38. כ, א

רפ"י

מעפרתו. סודר :

טמאה. ואפילו זה טהור ולקמן מפרש טעמא חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו לפיכך הוא לא שמרה ביד חברו וגם זה שנתנה לו לא היה חש לשומרה דמימר אמר כיון שאמר ליה תנה לי והוא אינו יודע אם טמא אני אם טהור לא חש לטהרתו ויש כאן היסח הדעת ולמחמירין בטהרות הוא היסח הדעת טומאה :

כלים של שבת בכלים של חול. כסבור ליטול בגדיו של חול ונטל של שבת :

נטמאו. קא סלקא דעתיה השתא דסבירא ליה משמר הדבר בחזקת שהוא דבר זה ונמצא שהוא דבר אחר אינו שמור: **אמר רבי ירמיה.** הא דפרכת אימא סיפא אסורה מלאכול לא מסייע ליה מידי :

באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה. אבל במה ששמרה הימנו הוא שמירתו שמירה ואע"פ שאינו זה :

הסל. של תאנים על כתיפו: **ומגריפה בתוכה.** כלי ברזל הוא שקורין וודייל שגופרין בו אפר הכירה וגם מבדילין בו תאנים המודבקות זו בזו: **המטמאה.** הנותן לה טומאה לטמא אחרים :

הפוסלה. מלהשתמש בה טהרות לכתחילה אי נמי נפקא מינה לאוכל הדבוק בה שהוא פסול באכילה ומכל מקום אם נגעה בטהרות אינה פוסלתן אלמא איכא נטירותא לפלגא ובכי האי גוונא נמי מיתרצא מתניתין דלעיל ומיתקנא היא: **קשיא.** הך דקתני בה טהורה מלטמא :

ארגתיו בטהרה. יודעת אני שמשעה שנארג בו ג' על ג' אצבעות שנראה לטומאה לא נגעה בו טומאה ומי"מ לא היה בלבי לשומר:

ומתוך בדיקות כו'.¹ הואיל ולא היה בלבך לשומר שמה אירע בו כך וכך ולא נזהרת: **משכה עמי בחבל.** שקשרה בו החבל בכלי האריגה ושמא הסיטתו :

אמר רבי יונתן בן אלעזר:

נפלה מעפרתו הימנו, אמר לחבירו: תנה לי ונתנה לו - טמאה.

אמר רבי יונתן בן עמרם:

נתחלפו לו כלים של שבת בכלים של חול, ולבשן - נטמאו.

אמר רבי אלעזר בר צדוק:

מעשה בשתי נשים 'חבירות', שנתחלפו להן כליהן בבית המרחץ, ובא מעשה לפני **רבי עקיבא** - וטימאן.

מתקיף לה רבי אושעיא:

אלא מעתה, הושיט ידו לסל ליטול פת חטין ועלתה בידו פת שעורים, הכי נמי נטמאת?! וכי תימא: הכי נמי, והתניא:

"המשמר את החבית בחזקת של יין ונמצאת של שמן - טהורה מלטמא!"

ולטעמיה אימא סיפא:

"ואסורה מלאכול", אמאי!

אמר רבי ירמיה:

באומר: 'שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה'.

ומי איכא נטירותא לפלגא?

אין.

והתניא:

"הושיט ידו בסל, והסל על כתיפו, והמגריפה בתוך הסל,

והיה בלבו על הסל ולא היה בלבו על המגריפה,

הסל - טהור,

והמגריפה - טמאה."

הסל טהור?!

הטמא המגריפה לסל!

אין כלי מטמא כלי.

ולטימא מה שבסל!

אמר רבינא:

באומר: שמרתיו מדבר שנטמאו, ולא מדבר הפוסלו.

מכל מקום קשיא!

ועוד,

מותיב רבה בר אבון:

"מעשה באשה אחת שבאת לפני רבי ישמעאל,

ואמרה לו: רבי, בגד זה ארגתיו בטהרה, ולא היה בלבי לשומר בטהרה.

ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה, אמרה לו: רבי, נדה משכה עמי בחבל.

אמר רבי ישמעאל:

כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים:

בלבו לשומר - טהור,

אין בלבו לשומר - טמא.

רַס"י

נפסקה לי. קודם שארגתי בה כלום וקשרתיה בפה קודם שארגתי בה כלום שלא היתה ראויה לטומאי ולא נוהרתי בה ולא הייתי טבולה לנדתי ויש לחוש שמא כשארגה בה שלש אצבעות עדיין הרוק לח ורוק הנדה אב הטומאה הוא כך נראה בעיני ורבותי מפרשין משום צינורות עם הארץ המטמאה כל זמן שהיא לחה ואני אומר ע"כ האשה זו חבירה היתה דאי לא חבירה היתה מי אתיא קמי רבנן לישאל על הטהרות ועוד מי מהימנא למימר ארגתיה בטהרה קתני מיהת בלבו לשומרן טהור כלומר אחר כוונת השמירה הן הן הדברים:

כיון דכלים של שבת עביד להו שימור טפי. וזה סבור שאלו של חול אסחא דעתיה משמירה מעלייתא שהיה רגיל לשומרן וכאין בלבו לשומרן דמי:

חמרי ופועליו. עמי הארץ: **טעונין טהרות.** כגון יין בחביות של חרס והן אינן נוגעין בתוכן וכלי חרס אינו מיטמא מגבו:

טהרותיו טהורות. ואין חוששין שמא נגעו דכיון דלא הודיען שהוא מפליג כל שעתא סברי השתא אתי אלמא אדם משמר מה שביד חברו:

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. לא גרסי ליה ואי גרסי הכי פירושו ואי ס"ד אין אדם משמר מה שביד חברו מאי שנא רישא מאי שנא סיפא:

א"ר יצחק במטהר חמרי ופועליו לכך. לעולם אין אדם משמר מה שביד חברו והני אין צריכין שימור דאי נמי נגעו לא איכפת להו דכשהטבילן לכך עסקינן:

בבא להן דרך עקלתון. כשיכול לבוא להם פתאום דרך עקלתון שלא יבינו הלכך דחלי מיניה:

שוב מעשה באשה אחת שבאת לפני רבי ישמעאל, אמרה לו: רבי, מפה זו ארגתיה בטהרה, ולא היה בלבי לשומרה. ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה, אמרה לו: רבי, נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה. אמר רבי ישמעאל:

במה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים:

בלבו לשומר - טהור,

אין בלבו לשומר - טמא."

בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק,

כל אחת ואחת אומרת: חברתי אשת עם הארץ, ומסחה דעתה מינה.

לרבי יונתן בן עמרם נמי, כיון דכלים דשבת עביד להו שימור טפי מסח דעתיה מינייהו.

אלא לרבי יונתן בן אלעזר, נעביד להו שימור בידיה דחבריה!

אמר רבי יוחנן:

חזקה, אין אדם משמר מה שביד חברו.

ולא?!

כב, והתניא:

"הרי שהיו חמרי ופועליו טעונין טהרות,

אף על פי שהפליג מהן יותר ממיל - טהרותיו טהורות.

ואם אמר להם: לבו ואני אבוא אחריכם,

כיון שנתעלמו עיניו מהן - טהרותיו טמאות."

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא!

אמר רבי יצחק נפקא:

רישא - במטהר חמרי ופועליו לכה.

אי הכי, סיפא נמי!

אין עם הארץ מקפיד על מגע חברו.

אי הכי, רישא נמי!

בבא להם דרך עקלתון.

אי הכי, סיפא נמי!

כיון דאמר להו: "לבו ואני אבוא אחריכם" - מיסמך סמכא דעתיהו.

הדרן עלך אין דורשין